

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ ЮРИДИЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
імені МГО ЯРОСЛАВА

Електронне видання

**НАВЧАЛЬНО-МЕТОДИЧНИЙ
ПОСІБНИК**

**ДЛЯ ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ
З НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ
«АГРАРНЕ ПРАВО»**

Харків
2023

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ ЮРИДИЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
імені ЯРОСЛАВА МУДРОГО

Електронне видання

АГРАРНЕ ПРАВО

**навчально-методичний посібник
для практичних занять**

*для студентів 4 курсу денної форми навчання
першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
галузі знань 08 «Право»
спеціальність 081 «Право»*

Харків
2023

Аграрне право : навчально-методичний посібник для практичних занять для студентів 4 курсу денної форми навчання першого (бакалаврського) рівня вищої освіти галузі знань 08 «Право» спеціальності 081 «Право» / уклад.: Ю. Ю. Бакай, Д. Ю. Кондратенко, Г. С. Корнієнко, Т. В. Курман, М. Ю. Покальчук, В. П. Станіславський, О. М. Туєва. Харків: Нац. юрид. ун-т імені Ярослава Мудрого, 2023. 110 с.

У к л а д а ч і: Ю.Ю. Бакай,
Д.Ю. Кондратенко,
Г. С. Корнієнко,
Т. В. Курман,
М. Ю. Покальчук,
В. П. Станіславський,
О. М. Туєва

© Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого, 2023

ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ

Мета викладання навчальної дисципліни «Аграрне право» полягає у формуванні системи знань про правове регулювання сучасних аграрних відносини, їх взаємозв'язок зі змінами, що відбуваються в агросфері в умовах сьогодення, системи наукових поглядів на механізм правового регулювання аграрних відносин в Україні, а також предметних компетентностей у вказаній сфері правового регулювання; активізація аналітичної діяльності здобувачів вищої освіти; розвиток умінь і навичок застосування аграрного законодавства в правничій діяльності.

Завданнями навчальної дисципліни «Аграрне право» є :

- надання системи теоретичних знань про аграрне право як галузь права, його змістовне наповнення;
- засвоєння аграрно-правової термінології, теоретичних засад і системоутворюючих категорій аграрного права, його основних положень та інститутів;
- удосконалення умінь і навичок аналізу нормативно-правових актів, приписами яких регулюються аграрні відносини, закріплюються особливості правового становища суб'єктів аграрного виробництва, секторально-правового регулювання їх виробничо-господарської діяльності, а також компаративістських основ аграрного права, необхідних для виконання своїх функцій у процесі майбутньої професійної діяльності й розвитку кар'єри, засновані на здобутих студентами знаннях у галузі аграрного права.

Формами організації освітнього процесу з навчальної дисципліни «Аграрне право» є навчальні заняття; самостійна робота; практична підготовка;

контрольні заходи. Видами навчальних занять виступають: лекції, практичні заняття, індивідуальні заняття, консультації під керівництвом викладачів.

Вказані мета і завдання навчальної дисципліни «Аграрне право» зумовлюють обрання тем практичних занять, на яких послідовно розкриваються теоретичні поняття, нормативні положення і значення правових інститутів, властивих аграрним правовідносинам і які відображають їх специфіку.

Крім того, виконання завдань і досягнення мети навчальної дисципліни «Аграрне право» передбачає активну роботу студентів із вивчення рекомендованої літератури, нормативних актів, періодичних видань і матеріалів судової практики.

У результаті вивчення навчальної дисципліни «Аграрне право» студенти повинні:

– **знати** стан й основні проблеми науки аграрного права; системоутворюючі категорії аграрного права, їх сутність; поняття, зміст і значення аграрних правовідносин; шляхи реформування аграрних відносин; джерела аграрного права; суть і основні вектори державної аграрної політики і державно-правове регулювання аграрних відносин; загальну характеристику правового становища суб'єктів аграрного виробництва; правове становище фермерського господарства і сільськогосподарського кооперативу; правове регулювання ведення особистого селянського господарства, специфіку виробничо-господарської діяльності аграрних товаровиробників, вирощування продукції рослинництва, тваринництва й аквакультури, відносин у сфері забезпечення сталого розвитку сільських територій; організаційно-правове забезпечення виробництва сільськогосподарської продукції у контексті вимог СОТ і ЄС;

– **вільно орієнтуватися** у системі аграрного права України;

– **ознайомитися** з практикою застосування аграрних нормативно-правових актів судами України, перспективами й основними напрямками розвитку і кодифікації аграрного законодавства;

– **уміти** правильно тлумачити й поводитися з положеннями нормативно-правових актів, визначаючи при цьому види правовідносин; використовувати дані науки аграрного права для вирішення професійних завдань; здійснювати юридичний аналіз обставин для кваліфікації аграрних відносин; аргументувати власну точку зору щодо прийнятого за конкретним завданням рішення.

Оцінювання рівня знань студентів із навчальної дисципліни «Аграрне право» здійснюється протягом семестру на основі результатів поточного (модульного) контролю і підсумкового контролю. Підсумковою формою контролю є **іспит**.

ЗАГАЛЬНИЙ РОЗРАХУНОК ГОДИН ЛЕКЦІЙ, ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ, САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ

№ п/п	Тематика навчального курсу	Обсяг у годинах			
		Усього	У тому числі		
			Лекції	Практичні заняття, семінарські заняття, колоквіуми тощо	Самостійна робота
	Модуль 1. Системоутворюючі категорії аграрного права				
	Тема 1. Системоутворюючі категорії аграрного права як самостійної галузі права	8	2	2	4
	Тема 2. Аграрне законодавство України	8	2	2	4
	Тема 3. Публічно-приватні засади регулювання і реформування аграрних відносин	4	-	-	4
	Тема 4. Державно-правове регулювання сільського господарства. Правові засади державної аграрної політики і державної підтримки сільського господарства	8	4	2	4
	Тема 5. Правове забезпечення продовольчої безпеки	4	-	-	4
	<i>Разом</i>	36	8	6	20
	Модуль 2. Особливості правового становища суб'єктів аграрного виробництва				
	Тема 6. Загальна характеристика правового становища суб'єктів аграрного права	4	-	2	2
	Тема 7. Правове становище	8	2	2	4

	фермерського і сімейного фермерського господарства				
	Тема 8. Правове становище сільськогосподарського кооперативу	8	2	2	4
	Тема 9. Державні й комунальні сільськогосподарські підприємства як суб'єкти аграрних відносин	2	-	-	2
	Тема 10. Особливості правового становища аграрних холдингових компаній та аграрних об'єднань	4	-	-	4
	Тема 11. Правове регулювання ведення особистого селянського господарства	8	2	2	4
	<i>Разом</i>	34	6	8	20
	Модуль 3. Секторально-правове регулювання виробничо-господарської діяльності суб'єктів аграрного виробництва (Агровиробниче право)				
	Тема 12. Виробничо-господарська діяльність суб'єктів аграрного виробництва в умовах ринкової економіки: поняття, правові засади й обмеження у здійсненні	8	2	2	4
	Тема 13. Правове регулювання виробництва якісної та безпечної сільськогосподарської продукції	8	2	2	4
	Тема 14. Правове регулювання здійснення суб'єктами аграрного виробництва окремих видів сільськогосподарської діяльності у рослинництві	7	1	2	4
	Тема 15. Правове регулювання здійснення суб'єктами аграрного виробництва окремих видів сільськогосподарської діяльності у тваринництві й аквакультурі	7	1	2	4

	Тема 16. Особливості й види договірних відносин за участю суб'єктів аграрного виробництва	4	-	2	4
	<i>Разом</i>	34	6	10	20
	Модуль 4. Компаративістське аграрне право				
	Тема 1. Міжнародно-правове регулювання аграрних відносин	8	-	-	4
	Тема 2. Адаптація аграрного законодавства України до вимог законодавства ЄС. Спільна аграрна політика ЄС	4	-	-	4
	Тема 3. Організаційно-правове забезпечення виробництва сільськогосподарської продукції згідно з вимогами права СОТ	4	-	-	4
	Тема 4. Аграрне законодавство зарубіжних країн	4	-	-	4
	<i>Разом</i>	16	-	-	16
	Усього годин / кредитів ECTS	120/4,0	20	24	76

*Затверджено на засіданні кафедри
земельного та аграрного права
Національного юридичного університету
імені Ярослава Мудрого
(протокол №16 від 30.06.2023 р.)*

ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ «АГРАРНЕ ПРАВО»

ЗАГАЛЬНА ЧАСТИНА

Модуль 1. Системоутворюючі категорії аграрного права

Сфера аграрного права. Поняття «аграрне право», його місце в системі права України. Предмет аграрного права. Агросфера: поняття і складові. Методи аграрно-правового регулювання. Принципи аграрного права. Система аграрного права. Аграрні правовідносини, їх елементи й класифікація. Характеристика зовнішніх і внутрішніх аграрних правовідносин. Об'єкти й суб'єкти аграрних правовідносин. Співвідношення аграрних правовідносин із правовідносинами суміжних галузей права. Джерела аграрного права. Аграрне законодавство України. Локальні внутрішньогосподарські нормативно-правові акти сільськогосподарських підприємств: поняття й класифікація. Засоби вдосконалення аграрного законодавства України.

Приватні й публічні засади регулювання аграрних відносин. Аграрна реформа, її напрями. Ринкова аграрна інфраструктура. Державна аграрна політика в Україні, стратегічні цілі й завдання. Продовольча безпека України:

поняття, ознаки, принципи й правове забезпечення. Індикатори і критерії продовольчої безпеки. Поняття й принципи державно-правового регулювання сільського господарства. Інституційні-функціональні засади, форми й методи державно-правового регулювання сільського господарства. Система органів державного регулювання загальної, функціональної та галузевої компетенції, їх повноваження. Державна підтримка сільського господарства: поняття й види. Особливості страхування сільськогосподарської продукції з державною підтримкою. Аграрний фонд. Публічно-приватне партнерство в сільському господарстві. Інноваційно-інвестиційний розвиток сільського господарства. Цифровізація аграрних відносин. Державний аграрний реєстр. Відповідальність за правопорушення в агросфері. Сталий розвиток сільського господарства й агросфери. Сільські території як об'єкт аграрно-правового регулювання. Соціальний розвиток села. Диверсифікація сільських територій.

Модуль 2. Особливості правового становища суб'єктів аграрного виробництва

Суб'єкти аграрного виробництва. Поняття й класифікація суб'єктів аграрного виробництва. Правовий статус фізичних осіб як суб'єктів аграрного виробництва. Право членства й право участі в сільськогосподарських підприємствах кооперативного і корпоративного типів.

Фермерське господарство: поняття, юридичні ознаки й види. Сімейне фермерське господарство. Договір (декларація) про створення сімейного фермерського господарства. Засновник і члени фермерського господарства. Порядок створення фермерського й сімейного фермерського господарства. Складений капітал

фермерського господарства. Землі фермерського господарства. Фермерське господарство як цілісний майновий комплекс. Державна підтримка фермерських господарств. Порядок створення й особливості припинення діяльності фермерського господарства. Особливості припинення діяльності фермерського господарства внаслідок банкрутства.

Сільськогосподарський кооператив: поняття, юридичні ознаки й види. Принципи сільськогосподарської кооперації. Статут і Правила внутрішньогосподарської діяльності сільськогосподарського кооперативу. Дійсне й асоційоване членство. Порядок набуття і припинення членства в сільськогосподарських кооперативах. Права й обов'язки членів. Наслідки припинення права членства в сільськогосподарських кооперативах. Правовий режим майнових фондів сільськогосподарського кооперативу. Статутний капітал, фонд розвитку, резервний фонд. Кооперативні об'єднання. Особливості припинення діяльності сільськогосподарських кооперативів.

Державні й комунальні сільськогосподарські підприємства як суб'єкти аграрного виробництва: поняття й юридичні ознаки. Правовий режим майна і земель державних і комунальних сільськогосподарських підприємств. Майно сільськогосподарського призначення. Державні акціонерні компанії.

Аграрні холдингові компанії: поняття, юридичні ознаки, особливості створення і діяльності. Сільськогосподарські акціонерні товариства. Сільськогосподарські товариства з обмеженою відповідальністю. Поняття, види й ознаки аграрних об'єднань.

Особисте селянське господарство: поняття, юридичні ознаки. Облік особистих селянських господарств. Земельні ділянки для ведення особистих

селянських господарств. Сільський (зелений) туризм. Припинення ведення особистого селянського господарства.

Модуль 3. Секторально-правове регулювання виробничо-господарської діяльності суб'єктів аграрного виробництва (Агровиробниче право)

Виробничо-господарська діяльність суб'єктів аграрного виробництва. Поняття і принципи виробничо-господарської діяльності суб'єктів аграрного виробництва. Суб'єктні, дозвільні, земельні й кваліфікаційні обмеження у веденні такої діяльності. Спеціалізація аграрного виробництва. Рослинництво, тваринництво, аквакультура як основні галузі аграрного виробництва. Підсобні виробництва і промисли в сільському господарстві. Правові засади планування виробничо-господарської діяльності. Бізнес-план суб'єктів аграрного виробництва. Аграрно-правові договори: поняття, ознаки. Класифікація аграрно-договірних правовідносин. Традиційні й інноваційні форми аграрно-договірних відносин. Особливості правового забезпечення агроекспортних відносин.

Якість і безпечність сільськогосподарської продукції. Поняття «якість і безпечність сільськогосподарської продукції». Правове забезпечення якості й безпечності сільськогосподарської продукції. Неякісні й небезпечні продукти. Маркування продуктів харчування. Екологізація аграрного виробництва. Альтернативні й адаптивні форми ведення аграрного виробництва. Органічне сільськогосподарське виробництво: поняття, вимоги, придатність земель. Сертифікація органічного виробництва. Порядок ведення органічного сільськогосподарського виробництва. Правові засади використання ГМО при виробництві

сільськогосподарської продукції. Державні реєстри ГМО порід тварин, ГМ сортів рослин, ГМ кормів та ветеринарних препаратів. Порядок маркування продуктів харчування, що містять ГМО.

Правове регулювання окремих видів сільськогосподарської діяльності. Загальна характеристика секторально-правового регулювання у сільському господарстві України. Державні й регіональні цільові програми секторального розвитку аграрного виробництва. Насінництво та розсадництво як види сільськогосподарської діяльності. Правова охорона прав на сорти рослин. Правове регулювання виробництва зерна в Україні. Виноградарство: правові засади. Засоби захисту рослин. Використання пестицидів і агрохімікатів в аграрному виробництві. Карантин сільськогосподарських рослин. Племінна справа у тваринництві. Ідентифікація й реєстрація сільськогосподарських тварин. Бджільництво: поняття, напрями, суб'єктний склад, вимоги. Виробництво молока й молочних продуктів в Україні: правові засади. Ветеринарна медицина: правові засади. Аквакультура: поняття, види, об'єктно-суб'єктний склад і вимоги до ведення діяльності. Правове регулювання виробництва біопалива сільськогосподарськими виробниками. Особливості й види договірних відносин за участю суб'єктів аграрного виробництва.

Модуль 4. Компаративістське аграрне право

Компаративістські підходи до регулювання аграрних відносин. Компаративізм у регулюванні аграрних відносин. Аграрне законодавство зарубіжних країн. Міжнародні договори як інструменти регулювання аграрних відносин. Кодекс Аліментаріус як основа

міжнародно-правового регулювання у сфері якості й безпеки сільськогосподарської продукції.

Аграрно-правове регулювання відповідно до права СТО. Основні категорії, принципи й вимоги до виробництва, переробки і реалізації сільськогосподарської продукції згідно з правом СТО. Угоди СТО «Про сільське господарство», «Про застосування санітарних та фітосанітарних заходів», «Про технічні бар'єри у торгівлі».

Адаптація аграрного законодавства України до вимог законодавства ЄС. Спільна аграрна політика ЄС. Правове регулювання аграрних відносин в ЄС. Поняття і напрями адаптації аграрного законодавства України до вимог законодавства ЄС. Особливості державної підтримки суб'єктів агробізнесу в ЄС.

ПЛАН І ЗАВДАННЯ ДО ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ І САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ

Т е м а 1. Системоутворюючі категорії аграрного права як самостійної галузі права

Питання для обговорення

1. Поняття й еволюція аграрного права як галузі права.
2. Предмет аграрного права.
3. Методи правового регулювання аграрних відносин.
4. Принципи аграрного права.
5. Поняття «аграрні правовідносини», їх елементи та основні види.
6. Система аграрного права. Аграрне право як галузь законодавства, юридичної науки та навчальна дисципліна.
7. Співвідношення аграрного права з іншими галузями права.
8. Сучасні тенденції і перспективи розвитку аграрного права.

Завдання

- 1.1.** Сільськогосподарський кооператив (СК) «Липівський» уклав договори:
- зберігання пшениці із ТОВ «Агрозаготівля»;
  - оренди земельної ділянки для сінокошіння й випасання худоби;
  - реалізації соняшнику з ФОП Петренком;

- проведення заготівлі соломи з трьома колишніми членами СК;
- на будівництво і спільну експлуатацію елеватора з фермером Ткачуком;
- трудовий договір з виконавчим директором кооперативу.

Надайте характеристику аграрних правовідносин, що виникають із вказаних договорів, визначте їх елементи й види.

1.2. *Визначте елементи й види правовідносин у наведених нижче прикладах:*

1) член фермерського господарства «Дежавю» звернувся до суду з позовом до господарства про визнання незаконним припинення його участі в господарстві через переїзд із села в місто на іншу роботу;

2) пасічник Романенко отримує державну підтримку на розвиток бджільництва;

3) голова фермерського господарства укладає договір про обслуговування з ветеринарною клінікою «Імпульс»;

4) сімейне фермерське господарство (СФГ) «Фіона» здійснює сертифікацію органічної аквакультури;

5) член сільськогосподарського кооперативу Павленко вносить додатковий вклад до статутного капіталу кооперативу;

6) Нестеренко отримує земельну ділянку для заняття садівництвом та будівництва садового будиночку;

7) відносини, що виникли з приводу відшкодування шкоди, заподіяної сільськогосподарському кооперативу колишнім членом кооперативу Петренком, виключеним за систематичне порушення Статуту й Етичного кодексу сільськогосподарського кооперативу;

8) відносини щодо інвестування коштів у будівництво школи у с. Новопетрівка Сумської області й реалізації проєкту «Шкільний автобус» для організації перевезення школярів із сусідніх сіл до школи і додому.

Чи є вказані правовідносини предметом правового регулювання аграрного права?

1.3. Член сільськогосподарського кооперативу «Мелана» Васюков звернувся до суду з позовом до кооперативу про відшкодування моральної та матеріальної шкоди в розмірі 50 тис. грн, завданої здоров'ю, оскільки під час виконання трудових обов'язків щодо заготівлі сіна для сільськогосподарських тварин, що належать кооперативу, отримав поранення і не зміг виконувати трудової функції. Внаслідок травми Васюков тимчасово втратив працездатність на 1 місяць. При розподілі кооперативних виплат Васюкову була зменшена його частка за час відсутності на робочому місці.

Суд відмовив у прийнятті позовної заяви, мотивуючи свої дії тим, що трудові відносини членів сільськогосподарських кооперативів відповідно до положень КЗпП України регулюються локальними актами (Статутом, Правилами внутрішнього розпорядку тощо).

Проаналізуйте правову природу відносин, що виникли. Чи правомірна відмова суду?

1.4. Фермерське господарство «Польове» і ПАТ «Поділля» уклали договір на виробництво продукції дитячого харчування. Фермерське господарство вчасно і в повному обсязі виконало свої зобов'язання за договором щодо поставки молока, однак ПАТ прострочило виконання обов'язку щодо виробництва дитячого харчування, внаслідок чого молоко було зіпсоване і не підлягало подальшому використанню за договором. Через

це фермерське господарство не змогло своєчасно виконати податкові зобов'язання перед бюджетом, а тому до нього були застосовані фінансові санкції.

Охарактеризуйте правовідносини, що виникли, визначте їх елементи й види. Яку відповідальність будуть нести суб'єкти за невиконання зобов'язань?

1.5. Член фермерського господарства Іванов і залучений на період жнив сезонний працівник Томанський, які перебували у нетверезому стані, через необережне поводження з вогнем підпалили сіносховище, внаслідок чого фермерському господарству завдано шкоди на суму 15 тис. грн.

Голова фермерського господарства звернувся до суду з позовом про відшкодування Івановим і Томанським солідарно завданих збитків в повному обсязі. Іванов заперечував проти позову через те, що він є членом господарства, а не найманим працівником, а тому від відшкодування шкоди його має бути звільнено.

Проаналізуйте правовідносини, що виникли, визначте їх елементи й види. Яке рішення має прийняти суд?

1.6. Учасники сільськогосподарського товариства з обмеженою відповідальністю «Агромаг» погодилися на укладання в майбутньому договору купівлі-продажу рухомого майна (транспортних засобів) з ТОВ «Ольхівський елеватор». Загальна сума цього договору становить 444 000,00 грн (чотириста сорок чотири тисячі гривень 00 копійок), включаючи ПДВ. Крім того, вони передали повноваження директору товариства підписати цей договір від імені товариства й надали йому повноваження визначати інші умови договору (ті, що не вказані в цьому рішенні) на власний розсуд, з правом передачі повноважень і видачі відповідних довіреностей.

Визначте характер правовідносин, що виникли, проаналізуйте їх види та елементи. Чи є законними повноваження учасників сільськогосподарського товариства, надані директору товариства? Обґрунтуйте відповідь.

*1.7. Інтерактивне завдання. Ознайомтесь із віртуальним простором Продовольчої та сільськогосподарської організації ООН (ФАО), на платформі якої члени Організації можуть представити на зовнішні ринки національні сільськогосподарські системи, агроінновації та продовольчу продукцію, що експортується, за посиланням: <https://www.fao.org/countryprofiles/index/en/?iso3=UKR>.

Визначте правовий статус ФАО як суб'єкта аграрних відносин. Які правові засади участі України в ФАО?

С п и с о к н о р м а т и в н о - п р а в о в и х а к т і в і л і т е р а т у р и

Про акціонерні товариства: Закон України від 27.07.2022 р. № 2465-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2465-20#n1985>

Про внесення змін до деяких законів України щодо функціонування Державного аграрного реєстру та удосконалення державної підтримки виробників сільськогосподарської продукції: Закон України від 05.11.2020 р. № 985-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/985-20#Text>.

Про господарські товариства: Закон України від 19.09.1991 р. №1576-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1576-12#Text>

Про державну підтримку сільського господарства України: Закон України від 24.06.2004 р. №1877-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1877-15#Text>

Про державну реєстрацію юридичних осіб, фізичних осіб–підприємців та громадських формувань: Закон України від 15.05.2003 р. № 755-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/755-15#Text>

Про кооперацію: Закон України від 10.07.2003 р. № 1087-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1087-15#Text>

Про невідкладні заходи щодо прискорення реформування аграрного сектора економіки: Указ Президента України від 03.12.1999 р. № 1529/99. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1529/99#Text>

Про основні засади державної аграрної політики на період до 2015 року: Закон України від 18.10.2005 р. № 2982-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2982-15#Text>

Про особисте селянське господарство: Закон України від 15.05.2003 р. № 742-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/742-15#Text>

Про пріоритетність соціального розвитку села та агропромислового комплексу в народному господарстві: Закон України від 17.10.1990 р. № 400-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/400-12#Text>

Про сільськогосподарську кооперацію: Закон України від 21.07.2020 р. № 819-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/819-20#Text>

Про схвалення Концепції розвитку сільських територій: розпорядження Кабінету Міністрів України від 23.09.2015 р. № 995-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995-2015-%D1%80#Text>

Про схвалення Концепції Державної цільової програми розвитку аграрного сектору економіки на період до 2022 року: розпорядження Кабінету Міністрів України від 30.12.2015 р. № 1437-р. *Офіційний вісник України*. 2016. № 24. Ст. 960. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1437-2015-%D1%80#Text>

Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю: Закон України від 06.02.2018 р. № 2275-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2275-19#n386>

Про фермерське господарство: Закон України від 19.06.2003 р. №973-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/973-15#Text>

Аграрне право: конспект лекцій / навч. посіб. для студ. першого (бакалаврського) рівня вищої освіти галузі знань 08 «Право» спеціальності 081 «Право» / кол. авт.: Ю. Ю. Бакай, Д. Ю. Кондратенко, Г. С. Корнієнко та ін. ; за заг. ред. Т. В. Курман, А. М. Статівки. Харків: Юрайт, 2022. 172 с.

Аграрне право: підручник / В. М. Корнієнко, Г. С. Корнієнко, І. М. Кульчій та ін.; за ред. А. М. Статівки. Вид. 2-ге, змін. Харків: Право, 2021. 416 с.

Аграрне право: посібник для підготовки до іспиту / [Ю. Ю. Бакай, Д. Ю. Кондратенко, Г. С. Корнієнко та ін.]; за заг. ред. А. М. Статівки та Т. В. Курман. 5-те вид., перероб. і допов. Харків: Право, 2022. 220 с.

Аграрне та земельне право України: сучасна парадигма і перспективи розвитку: *колективна монографія* / за ред. А. П. Гетьмана та Т. В. Курман. Харків: Юрайт, 2022. 576 с.

Велика українська юридична енциклопедія: у 20 т. Т. 16. Земельне та аграрне право / редкол.: М. В. Шульга (гол.), В. В. Носік, П. Ф. Кулинич (заст. гол.) та ін. Харків: Право, 2019. 696 с.

Курман Т. В. Аграрні відносини у сфері фінансової підтримки агробізнесу: новели і проблеми правового забезпечення в умовах воєнного стану. *Аналітично-порівняльне правознавство: електронне наукове фахове видання*. 2023. № 1. С. 283–287. URL: https://dspace.nlu.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/19672/1/Kurman_283.pdf

Кульчій І. М. Організаційно-правове забезпечення диверсифікації сільських територій за участю сільськогосподарських товаровиробників: монографія. Харків: Юрайт, 2015. 176 с.

Курман Т. В. Сталий розвиток сільськогосподарського виробництва: проблеми правового забезпечення. Харків: Юрайт, 2018. 376 с.

Савельєва О. М. Правове регулювання відносин в агросфері: *монографія* / за заг. ред. М. В. Шульги. Харків: Друкарня Мадрид, 2017. 208 с.

Словник з аграрного права / уклад.: В. П. Жушман, О. О. Погрібний, В. Ю. Уркевич ; за ред. В. П. Жушмана. Харків: Нац. юрид. акад. України, 2010. 160 с. URL: https://library.nlu.edu.ua/POLN_TEXT/KNIGI-2011/AgrPr_slovar_2010.pdf

Уркевич В. Ю. Проблеми теорії аграрних правовідносин: *монографія*. Харків: Харків юрид., 2007. 496 с.

Чабаненко М. М. Методи правового регулювання аграрних відносин: *моногр.* Дніпропетровськ: Дніпропетр. держ. ун-т внутр. справ, 2013. 172 с.

Чабаненко М. М. Становлення та розвиток системи аграрного права України: монографія. Дніпропетровськ: Грані, 2015. 298 с.

Т е м а 2. Аграрне законодавство України

Питання для обговорення

1. Сучасне аграрне законодавство: сутність, характерні ознаки, система.
2. Класифікація джерел аграрного права.
3. Поняття й особливості джерел (форм) аграрного права.

4. Конституція України як джерело аграрного права.

5. Спеціальні закони та інші нормативно-правові акти Верховної Ради України як джерела аграрного права.

6. Підзаконні нормативно-правові акти в системі аграрного законодавства: укази Президента України, нормативно-правові акти Кабінету Міністрів України, органів державної влади та місцевого самоврядування.

7. Характеристика, ознаки й класифікація внутрішньогосподарських локальних нормативно-правових актів як джерел аграрного права.

8. Роль і значення судової практики в забезпеченні належного правозастосування при врегулюванні аграрних відносин.

9. Основи міжнародно-правового регулювання аграрних відносин.

10. Засоби вдосконалення аграрного законодавства.

11. Аграрне законодавство зарубіжних країн.

Завдання

2.1. Які з наведених нижче документів належать до внутрішньогосподарських локальних нормативно-правових актів:

а) декларація про створення сімейного фермерського господарства;

б) розпорядження голови ОДА про формування продовольчого резерву області;

в) затверджені на загальних зборах членів сільськогосподарського кооперативу Правила внутрішньогосподарської діяльності сільськогосподарського кооперативу;

г) наказ виконавчого директора сільськогосподарського кооперативу про створення філії;

д) рішення голови фермерського господарства про преміювання найманих працівників Іваненка і Петренка за впровадження агроінновацій у виробничий процес;

е) наказ директора державного сільськогосподарського підприємства про початок посівної кампанії;

є) рішення установчих зборів засновників про створення сільськогосподарського кооперативу?

Обґрунтуйте свій вибір. За яких умов внутрішньогосподарські локальні нормативно-правові акти можуть визнаватися джерелами аграрного права?

2.2. Правління СК «Юпітер» розглянуло свій Статут і затвердило його з такими поправками:

а) порядок вступу до кооперативу і виходу чи виключення з нього, а також розміри й порядок сплати внесків мають визначатися в кожному окремому випадку залежно від матеріального становища і рівня доходів заявників;

б) контроль за фінансово-господарською діяльністю сільськогосподарського кооперативу здійснює голова правління кооперативу;

в) осіб, яких було виключено із кооперативу, вдруге не приймати до нього;

г) осіб, яких раніше було притягнуто до кримінальної відповідальності, з членів кооперативу виключити і не приймати до нього.

Затверджений Статут був переданий для державної реєстрації.

Які органи СК мають повноваження щодо затвердження Статуту і внесення змін до нього? Чи підлягає реєстрації цей документ? З якого моменту набувають юридичної сили внутрішньогосподарські локальні нормативно-правові акти?

2.3. Родина Павлюченків, маючи на праві приватної форми власності земельну ділянку сільськогосподарського призначення, вирішила зареєструвати сімейне фермерське господарство. Для цього був укладений договір про створення сімейного фермерського господарства, який вони передали для державної реєстрації. У реєстрації договору було відмовлено з таких підстав: по-перше, для його затвердження необхідно збирати загальні збори членів сімейного фермерського господарства; по-друге, такий договір потребує нотаріального посвідчення.

Чи є правомірною відмова в державній реєстрації? Які документи необхідно подати для реєстрації сімейного фермерського господарства? Якими нормативно-правовими актами слід керуватися при вирішенні цих питань?

2.4. Голова фермерського господарства «Червоні зорі» Коваль подав до господарського суду підписану одноособово заяву про банкрутство господарства на тій підставі, що через бойові дії земельні ділянки господарства заміновані й не підлягають використанню, а більша частина сільськогосподарської техніки знищена. Члени фермерського господарства згоди на такі дії не надали. Фермерське господарство отримувало державну допомогу у вигляді субсидій на відшкодування страхових платежів у минулому податковому році.

Чим регулюється процедура банкрутства фермерських господарств? Чи правомірні дії Коваля? Проаналізуйте судову практику в сфері банкрутства фермерських господарств.

2.5. Для створення аграрної спілки операторів зеленого туризму України фермерське господарство «Жнива» разом з двома сільськогосподарськими

кооперативами подало для державної реєстрації Статут аграрної спілки. У реєстрації їм було відмовлено, оскільки один із сільськогосподарських кооперативів є членом іншого зареєстрованого сільськогосподарського кооперативного об'єднання.

Прокоментуйте дії державного реєстратора. В яких нормативно-правових актах містяться положення щодо реєстрації сільськогосподарських об'єднань?

*2.6. Інтерактивне завдання. Ознайомтеся з автоматизованою електронною системою Державний аграрний реєстр (ДАР) та надайте характеристику програмам підтримки сільськогосподарських виробників за посиланням: <https://www.dar.gov.ua/>.

Які нормативно-правові акти визначають правовий статус ДАР? Встановіть вид аграрних відносин, що виникають у процесі функціонування ДАР, та їх суб'єктний склад.

*2.7. Інтерактивне завдання. Наведіть аргументи *pro and contra* (за і проти):

1. віднесення до джерел аграрного права:
  - а) судової практики і правових позицій ВС;
  - б) релігійних норм;
  - в) звичаїв і узвичаїнь сільської практики;
2. кодифікації аграрного законодавства.

Список нормативно-правових актів
і літератури

Конституція України від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР.
URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>

Про акціонерні товариства: Закон України від 27.07.2022 р. № 2465-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2465-20#n1985>

Про внесення змін до деяких законів України щодо функціонування Державного аграрного реєстру та удосконалення державної підтримки виробників сільськогосподарської продукції: Закон України від 05.11.2020 р. № 985-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/985-20#Text>.

Про державну підтримку сільського господарства України: Закон України від 24.06.2004 р. № 1877-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1877-15#Text>

Про затвердження Державної цільової програми розвитку українського села на період до 2015 року: Постанова Кабінету Міністрів України від 19.09.2007 р. № 1158. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1158-2007-%D0%BF#Text>

Про невідкладні заходи щодо захисту власників земельних ділянок та земельних часток (паїв): Указ Президента України від 19.08.2008 р. № 725/2008. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/725/2008#Text>

Про невідкладні заходи щодо прискорення реформування аграрного сектора економіки: Указ Президента від 03.12.1999 р. № 1529/99. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1529/99#Text>

Про основні засади державної аграрної політики на період до 2015 року: Закон України від 18.10.2005 р. № 2982-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2982-IV#Text>

Про Основні засади розвитку соціальної сфери села: Указ Президента України від 20.12.2000 р. № 1356/2000. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1356/2000#Text>

Про особисте селянське господарство: Закон України від 15.05.2003 р. № 742-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/742-15#Text>

Про особливості страхування сільськогосподарської продукції з державною підтримкою: Закон України від 09.02.2012 р. № 4391-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4391-17#Text>

Про порядок паювання земель, переданих у колективну власність сільськогосподарським підприємствам і організаціям: Указ Президента України від 08.08.1995 р. № 720/95. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/720/95#Text>

Про сільськогосподарську кооперацію: Закон України в ред. від 21.07.2020 р. № 819-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/819-20#n333>

Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю: Закон України від 06.02.2018 р. № 2275-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2275-19#n386>

Про фермерське господарство: Закон України від 19.06.2003 р. № 973-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/973-15#Text>

Про функціонування Державного аграрного реєстру: Постанова Кабінету Міністрів України від 02.06.2021 р. № 573. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/573-2021-%D0%BF#Text>

Аграрне право: конспект лекцій / навч. посіб. для студ. першого (бакалаврського) рівня вищої освіти галузі знань 08 «Право» спеціальності 081 «Право» / кол. авт.: Ю. Ю. Бакай, Д. Ю. Кондратенко, Г. С. Корнієнко та ін. ; за заг. ред. Т. В. Курман, А. М. Статівки. Харків: Юрайт, 2022. 172 с.

Аграрне право: підручник / В. М. Корнієнко, Г. С. Корнієнко, І. М. Кульчій та ін.; за ред. А. М. Статівки. Вид. 2-ге, змін. Харків: Право, 2021. 416 с.

Аграрне право: посібник для підготовки до іспиту / [Ю. Ю. Бакай, Д. Ю. Кондратенко, Г. С. Корнієнко та ін.] ; за заг. ред. А. М. Статівки та Т. В. Курман. 5-те вид., перероб. і допов. Харків: Право, 2022. 220 с.

Аграрне та земельне право України: сучасна парадигма і перспективи розвитку: *колект. монографія* / за ред. А. П. Гетьмана та Т. В. Курман. Харків: Юрайт, 2022. 576 с.

Актуальні проблеми правового забезпечення продовольчої безпеки України / О. М. Батигіна, В. М. Жушман, В. М. Корнієнко та ін.; за ред. В. Ю. Уркевича та М. В. Шульги. Харків: ФОП Шевченко С. О., 2013. 326 с. URL: https://dspace.nlu.edu.ua/bitstream/123456789/3811/1/Prodovolcha_bezpeka_2013.pdf

Багай Н. О. Теоретичні проблеми розвитку аграрного законодавства України: монографія. Івано-Франківськ, 2020. 305 с.

Багай Н. О. Поняття та форми систематизації аграрного законодавства України. *Порівняльно-аналітичне право*. 2018. № 4. С. 199–201. URL: <https://journals.indexcopernicus.com/api/file/viewByFileId/715108>

Брінцов А.І. Кодифікація аграрного законодавства України: конституційний аспект. *Часопис Київського університету права*. 2017. № 3. С. 227–230.

Велика українська юридична енциклопедія: у 20 т. Т.16. Земельне та аграрне право / редкол.: М. В. Шульга (гол.), В. В. Носік, П. Ф. Кулинич (заст. гол.) та ін. Харків: Право, 2019. 696 с.

Державна аграрна політика України: проблеми правового забезпечення: монографія / за ред. В. Ю. Уркевича та М. В. Шульги. Київ: Вид. О. М. Ешке, 2014. 268 с. URL: https://dspace.nlu.edu.ua/bitstream/123456789/7596/1/Derg_agr_pol_2014_mon.pdf

Єрмоленко В.М. Джерела аграрного права: *монографія*. Одеса. «Гельветика». 2021. 510 с.

Курман Т. В. Аграрне право і законодавство України: синергетичні засади й перспективи розвитку в умовах глобальних загроз. *Аграрне та земельне право*

України: сучас-на парадигма і перспективи розвитку : колективна монографія / ред.: А. П. Гетьман, О. В. Курман. Харків: Юрайт, 2022. С. 10–37. URL: https://dspace.nlu.edu.ua/bitstream/123456789/19511/1/Kurman_10-37.pdf

Панченко В. В. Внутрішньогосподарські локальні нормативно-правові акти сільськогосподарських підприємств як форма аграрного права: монографія. Харків: С.А.М., 2012. 164 с. URL: https://dspace.nlu.edu.ua/bitstream/123456789/9361/1/Panchenko_mon_2012.pdf

Савельєва О. М. Правове регулювання відносин в агросфері: монографія / за заг. ред. М. В. Шульги. Харків: Друкарня Мадрид, 2017. 208 с.

Словник з аграрного права / уклад.: В. П. Жушман, О. О. Погрібний, В. Ю. Уркевич; за ред. В. П. Жушмана. Харків: Нац. юрид. акад. України, 2010. 160 с. URL: https://library.nlu.edu.ua/POLN_TEXT/KNIGI-2011/AgrPr_slovar_2010.pdf

Статівка А. М. Про Концепцію систематизації аграрного законодавства. *Вісник Національної академії правових наук*. 2017. № 3. С. 77–89. URL: <http://visnyk.kh.ua/web/uploads/pdf/323242422-77-89.pdf>

Т е м а 3. Публічно-приватні засади регулювання і реформування аграрних відносин

(на самостійне опрацювання)

Питання для обговорення

1. Основні етапи аграрної реформи в Україні. Реформування земельних і майнових відносин як складова аграрної реформи.

2. Правові засади функціонування сільського господарства в умовах сучасних викликів.

3. Особливості правового регулювання приватизації майна державних та комунальних сільськогосподарських підприємств.

4. Правові засади функціонування сучасних форм аграрного виробництва.

5. Ринкова аграрна інфраструктура в умовах сучасних викликів: правове регулювання.

Список нормативно - правових актів та літератури

Про Фонд часткового гарантування кредитів у сільському господарстві: Закон України від 04.11.2021р. № 1865-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1865-20#Text>

Про гарантування захисту економічних інтересів та поліпшення соціального забезпечення селян-пенсіонерів, які мають право на земельну частку (пай): Указ Президента України від 15.12.1998 р. № 1353/98. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1353/98#Text>

Про деякі питання організаційно-правового забезпечення формування та регулювання ринку землі та захисту прав власників земельних ділянок: Указ Президента України від 25.07.2006 р. № 644/2006. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/644/2006#Text>

Про схвалення Концепції Державної цільової програми розвитку аграрного сектору економіки на період до 2022 року: розпорядження Кабінету Міністрів України від 30 грудня 2015 р. № 1437-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1437-2015-%D1%80#Text>

Про заходи щодо розвитку аграрного ринку: Указ Президента України від 30.08.2004 р. № 1021/2004. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1021/2004#Text>

Про заходи щодо забезпечення захисту майнових прав селян у процесі реформування аграрного сектора економіки: Указ Президента України від 29.01.2001 р. № 62/2001. URL:

<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/62/2001#Text>

Про невідкладні заходи щодо захисту власників земельних ділянок та земельних часток (паїв): Указ Президента України від 19.08.2008 р. № 725/2008. URL:

<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/725/2008#Text>

Про невідкладні заходи щодо прискорення реформування аграрного сектора економіки: Указ Президента від 03.12.1999 р. № 1529/99. URL:

<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1529/99#Text>

Про Основні засади розвитку соціальної сфери села: Указ Президента України від 20.12.2000 р. № 1356/2000. URL:

<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1356/2000#Text>

Про порядок паювання земель, переданих у колективну власність сільськогосподарським підприємствам і організаціям: Указ Президента України від 08.08.1995 р. № 720/95. URL:

<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/720/95#Text>

Аграрне право: підручник / В. М. Корнієнко, Г. С. Корнієнко, І. М. Кульчій, Т. В. Курман та ін.; за ред. А. М. Статівки. Вид. 2-е, змін. Харків: Право, 2021. 416 с.

Аграрне право: конспект лекцій: навч. посіб. для студ. першого (бакалаврського) рівня вищої освіти галузі знань 08 «Право» спеціальності 081 «Право» / кол. авт.: Ю. Ю. Бакай, Д. Ю. Кондратенко, Г. С. Корнієнко та ін.; за заг. ред. Т. В. Курман, А. М. Статівки. Харків: Юрайт, 2022. 172 с.

Корнієнко Г. С. Агробізнес в Україні: теоретико-правові проблеми становлення та розвитку: монографія. Харків. Юрайт, 2023. 560 с.

Кулинич П. Ф. Земельна реформа в Україні: правові проблеми: монографія. Київ: Норма Права, 2021. 308 с.

Організаційно-правові питання аграрної реформи в Україні: монографія / П.Ф. Кулинич, О.О. Погрібний, Т.П. Проценко та ін. / за ред. В. І. Семчика. Київ: Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького НАН України, 2003. 280 с.

Павлюченко Ю. М. Концептуальні засади господарсько-правового забезпечення аграрного ринку: *монографія*. Вінниця: ДонНУ імені Василя Стуса, 2022. 360 с. URL: <https://r.donnu.edu.ua/bitstream>

Тема 4. Державно-правове регулювання сільського господарства. Правові засади державної аграрної політики і державної підтримки сільського господарства

Питання для обговорення

1. Поняття, принципи і правове забезпечення державної аграрної політики.
2. Поняття і принципи державно-правового регулювання сільського господарства.
3. Форми й методи державно-правового регулювання сільського господарства.
4. Система і компетенція органів, що здійснюють державно-правове регулювання сільського господарства.
5. Поняття, види і правова регламентація державної підтримки сільського господарства.
6. Правове регулювання публічно-приватного партнерства у сільському господарстві.
7. Правове регулювання інвестиційної та інноваційної діяльності в сільському господарстві.

Завдання

4.1. Для участі в конкурсі на отримання фінансової підтримки для реконструкції й модернізації тваринницького комплексу член фермерського господарства Нестеренко подав до регіонального відділення Українського державного фонду підтримки фермерських господарств такі документи: заявку на участь у конкурсі довільної форми, копію Статуту господарства, копії документів, що посвідчують право власності на земельну ділянку, довідку про реквізити банківського рахунку на ім'я Нестеренка, а також бізнес-план з обґрунтуванням доцільності надання такої підтримки. Також було зазначено про спеціалізацію фермерського господарства на виробництві дефіцитної в регіоні сільськогосподарської продукції, а саме продукції вівчарства. У прийнятті документів йому було відмовлено з наступних причин: по-перше, Нестеренко не є головою ФГ, а отже, не має права виступати від імені господарства; по-друге, він не надав довідку виконкому селищної ради про те, чи має фермерське господарство відокремлену фермерську садибу; по-третє, для участі у конкурсі фермерське господарство має спеціалізуватися на виробництві переліку продукції, визначеної рішенням районної державної адміністрації, до якого продукція вівчарства не належить; по-четверте, фермерське господарство, членом якого є Нестеренко, має заборгованість з виплати зборів до Пенсійного фонду України за останні 2 місяці.

Чи є правомірною відмова у прийнятті документів? Дайте правову оцінку ситуації.

4.2. Районна державна адміністрація своїм рішенням зобов'язала всі сільськогосподарські підприємства району застрахувати велику рогату худобу,

коней і овець у страховій компанії «Страхові ініціативи». Юрисконсульт сільськогосподарського ТОВ «Садівничий», вважаючи дане рішення незаконним, оскільки порушується принцип свободи договірних відносин, оскаржив його в суді.

Чи правомірне рішення райдержадміністрації? Яким має бути рішення суду?

4.3. Під час здійснення оперативного моніторингу стану розвитку галузі тваринництва в СК «Молочар» спеціаліст Департаменту агропромислового розвитку обласної державної адміністрації виявив грубі порушення ветеринарно-санітарних правил щодо карантину та профілактики інфекційних захворювань тварин. У зв'язку з цим були прийняті рішення: 1) призупинити діяльність структурного підрозділу кооперативу – тваринницької ферми, анулювати експлуатаційний дозвіл до усунення порушень вказаних ветеринарно-санітарних правил; 2) стягнути штраф з кооперативу у розмірі 25 мінімальних заробітних плат у дохід держави; 3) зобов'язати правління кооперативу звільнити з посади головного зоотехніка Василенка; 4) рекомендувати загальним зборам кооперативу оголосити догану голові кооперативу Ткачуку.

Дайте письмовий висновок щодо прийнятих рішень.

4.4. Голова ВАТ «Лебединська рибоводно-меліоративна станція» звернувся до Департаменту агропромислового комплексу Сумської обласної державної адміністрації з проханням надати часткову компенсацію вартості складної сільськогосподарської техніки (трактор NewHolland вартістю 650 тис. грн) за рахунок Державного бюджету України.

Начальник Департаменту агропромислового комплексу Сидорчук відмовив у наданні компенсації, мотивуючи тим, що акціонерне товариство має заборгованість зі сплати податків за перший квартал податкового року.

Чи обґрунтована відмова Сидорчука? Який порядок використання коштів Державного бюджету України на компенсацію вартості сільськогосподарської техніки? Які види державної підтримки суб'єктів аграрного господарювання передбачені законодавством?

4.5. Мешканці с. Гаврилівка Полтавської області звернулися із заявою до органів прокуратури про порушення кримінальної справи проти державного інспектора з карантину рослин Філонюка, який щомісяця проводить обстеження посівів овочевих культур особистих селянських господарств громадян.

При цьому з кожного особистого селянського господарства державний інспектор відбирав як зразки по 2 кг картоплі та по 2 кг інших овочевих культур. Крім того, за надані послуги стягував кошти в сумі 50 грн.

Визначити коло правовідносин. Який порядок проведення перевірок щодо дотримання законодавства з карантину рослин? Чи мають право державні органи надавати платні послуги? Яке рішення має прийняти прокуратура?

4.6. У зв'язку з наявною заборгованістю з виплати заробітної плати найманим працівникам голова ФГ “Світ Органіки” Нечипоренко вирішив продати частину бичків, які знаходилися на відгодівлі. Він звернувся до переробного підприємства “Козятинський м'ясокомбінат” з пропозицією укласти договір купівлі-продажу бичків живою вагою. Проте голова райдержадміністрації видав

розпорядження, яким заборонив укладення зазначеної угоди. Своє рішення він мотивував тим, що затверджено обласну програму стимулювання розвитку тваринництва, якою встановлено заборону на скорочення кількості великої рогатої худоби в області.

Визначте коло правовідносин. Чи законне розпорядження голови райдержадміністрації? Підготуйте юридичний висновок для голови ФГ “Світ Органіки” Нечипоренка.

4.7. Юридичне управління Міністерства аграрної політики та продовольства України підготувало проєкт закону “Про внесення змін до окремих нормативно-правових актів з метою стимулювання розвитку АПК”. Цей законопроект включає наступні положення: а) обов’язкове отримання ліцензії на фермерську діяльність; б) власник земельної ділянки зобов’язаний бути також головою фермерського господарства; в) земельна ділянка сільськогосподарського призначення, яка не обробляється впродовж двох років, підлягає примусовому вилученню з наступною реалізацією з аукціону; г) встановлення максимального обмеження на розмір фермерського господарства і заборони застосування найманої праці.

Визначити коло правовідносин. Який правовий статус юридичного управління Міністерства аграрної політики та продовольства? Назвіть принципи державно-правового регулювання в сільському господарстві? Проведіть правову експертизу зазначеного законопроекту.

*4.8. Інтерактивне завдання. За допомогою викладача або на власний розсуд поділіться на групи по 2-3 особи. Кожна група має обрати з наведеного переліку один вид державної підтримки сільського господарства й довести, навівши 3-5 аргументів, що саме цей вид підтримки здатний

забезпечити максимальну ефективність ведення агробізнесу і сталий розвиток сільських територій: 1) бюджетна; 2) податкова; 3) кредитна; 4) організаційно-регуляторна; 5) грантова; 6) фінансова; 7) цінова; 8) страхова; 9) інвестиційно-інноваційна; 10) власний варіант.

Список нормативно-правових актів
і літератури

Конституція України від 28.06.1996 р. № 254К/96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>

Деякі питання продовольчої безпеки: Постанова Кабінету Міністрів України від 05.12.2007 р. № 1379. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1379-2007-%D0%BF#Text>

Деякі питання надання грантів бізнесу: Постанова Кабінету Міністрів України від 21.06.2022 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/738-2022-%D0%BF#Text>

Про внесення змін до деяких законів України щодо удосконалення правового регулювання страхування сільськогосподарської продукції з державною підтримкою: Закон України від 01.07.2021 р. № 1601-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1601-20#Text>

Про державний матеріальний резерв: Закон України від 24.01.1997 р. № 51/97 ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/51/97-%D0%B2%D1%80#Text>

Про державну підтримку сільського господарства України: Закон України від 24.06.2004 р. № 1877-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1877-15#Text>

Про затвердження Державної цільової програми розвитку українського села на період до 2015 року:

Постанова Кабінету Міністрів України від 19.09.2007 р. № 1158.URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1158-2007-%D0%BF#Text>

Про основні принципи та вимоги до безпечності та якості харчових продуктів: Закон України від 23.12.1997 р. № 771/97-ВР.URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/771/97-%D0%B2%D1%80#Text>

Про особливості страхування сільськогосподарської продукції з державною підтримкою: Закон України від 09.02.2012 р. № 4391- IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4391-17#Text>

Про основні засади державної аграрної політики на період до 2015 року: Закон України від 18.10.2005 р. № 2982-IV.URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2982-IV#Text>

Про сільськогосподарську дорадчу діяльність: Закон України від 17.06.2004 р.№1807-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1807-15#Text>

Про стимулювання розвитку вітчизняного машинобудування для агропромислового комплексу: Закон України від 07.02.2002 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3023-14#Text>

Про Фонд часткового гарантування кредитів у сільському господарстві: Закон України від 04.11.2021р. № 1865-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1865-20#Text>

Про схвалення Концепції розвитку фермерських господарств та сільськогосподарської кооперації на 2018-2020 роки: розпорядження Кабінету Міністрів України від 13.09.2017 р. № 664-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/664-2017-%D1%80#Text>

Про схвалення Стратегії розвитку аграрного сектору економіки на період до 2020 року: розпорядження Кабінету Міністрів України від 17.10.2013 р. № 806-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/806-2013-%D1%80#Text>

Аграрне право: підручник / В. М. Корнієнко, Г. С. Корнієнко, І. М. Кульчій, Т. В. Курман та ін.; за ред. А. М. Статівки. Вид. 2-е, змін. Харків: Право, 2021. 416 с.

Аграрне право: конспектлекцій: навч. посіб. Для студ. першого (бакалаврського) рівня вищої освіти галузі знань 08 «Право» спеціальності 081 «Право» / кол. авт.: Ю. Ю. Бакай, Д. Ю. Кондратенко, Г.С. Корнієнко та ін.; за заг. ред. Т. В. Курман, А. М. Статівки. Харків: Юрайт, 2022. 172 с.

Актуальні питання аграрного права України: теорія і практика: монографія / А. М. Статівка, В. Ю. Уркевич, В. М. Корнієнко та ін.; за ред. А. М. Статівки. Харків: ФІНН, 2010. 240 с.

Актуальні проблеми правового забезпечення продовольчої безпеки України: монографія / О. М. Батигіна, В. М. Жушман, В. М. Корнієнко та ін.; за ред. В. Ю. Уркевича та М. В. Шульги. Харків: Право, 2013. 326 с.

Велика українська юридична енциклопедія: у 20 т. Т.16. Земельне та аграрне право / редкол.: М. В. Шульга (гол.), В. В. Носік, П. Ф. Кулинич (заст. гол.) та ін. Харків: Право, 2019. 696 с.

Григор'єва Х.А. Державна підтримка сільського господарства України: проблеми правового забезпечення: монографія. Херсон: Видавн. Дім «Гельветика», 2019. 596 с.

Державна аграрна політика України: проблеми правового забезпечення: монографія / за ред. В. Ю. Уркевича та М. В. Шульги. Київ: Вид-ць О.М. Ешке, 2014. 260 с.

Корнієнко Г. С. Агробізнес в Україні: теоретико-правові проблеми становлення та розвитку: монографія. Харків. Юрайт, 2023. 560 с.

Курман Т.В. Державна аграрна політика України як категорія аграрного права. *Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції*. 2018. № 6. Т. 2. С. 17-20.

Науково-практичний коментар до Закону України «Про державну підтримку сільського господарства України» / за ред. В. М. Єрмоленка, А. М. Статівки, В. Ю. Уркевича. Київ, 2005. 350 с.

Правове регулювання екологічних, аграрних та земельних відносин в Україні: сучасний стан і напрями вдосконалення: монографія / А. П. Гетьман, М. В. Шульга, А. М. Статівка та ін.; за ред. А. П. Гетьмана та В. Ю. Уркевича. Харків: Право, 2012. 448 с.

Саблук П. Т., Лузан Ю. Я. Аграрна політика та чинники її реалізації. *Економіка АПК*. 2019. №10. С.6-9.

Тема 5. Правове забезпечення продовольчої безпеки в Україні

(на самостійне опрацювання)

Питання для обговорення

1. Поняття й ознаки продовольчої безпеки держави. Правові засади гарантування продовольчої безпеки України.

2. Принципи продовольчої безпеки України.

3. Індикатори й критерії забезпечення продовольчої безпеки.

4. Загрози продовольчій безпеці та їх класифікація.

5. Продовольча незалежність. Правова регламентація оцінювання стану продовольчої безпеки.

6. Інституційно-функціональне забезпечення продовольчої безпеки.

Список нормативно-правових актів і літератури

Деякі питання продовольчої безпеки: Постанова Кабінету Міністрів України від 05.12.2007 р. № 1379. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1379-2007-%D0%BF#Text>

Про основні засади державної аграрної політики на період до 2015 року: Закон України від 18.10.2005 р. № 2982-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2982-IV#Text>

Про Цілі сталого розвитку України на період до 2030 року: Указ президента України від 30.09.2019 р. № 722/2019. URL:

<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/722/2019#Text>

Аграрне право: підручник / В. М. Корнієнко, Г. С. Корнієнко, І. М. Кульчій, Т. В. Курман та ін.; за ред. А. М. Статівки. Вид. 2-е, змін. Харків: Право, 2021. 416 с.

Актуальні проблеми правового забезпечення продовольчої безпеки України: монографія / О.М. Батигіна, В.М. Жушман, В.М. Корнієнко та ін.; за ред. В. Ю. Уркевича та М. В. Шульги. Харків: Право, 2013. URL: https://dspace.nlu.edu.ua/bitstream/123456789/3811/1/Prodovolcha_bezpeka_2013.pdf

Велика українська юридична енциклопедія: у 20 т. Т.16. Земельне та аграрне право / редкол.: М. В. Шульга (гол.), В. В. Носік, П. Ф. Кулинич (заст. гол.) та ін. Харків: Право, 2019. 696 с.

Курман Т.В. Сталий розвиток сільськогосподарського виробництва: проблеми правового забезпечення: монографія. Харків: Юрайт, 2018. 376 с. URL: https://dspace.nlu.edu.ua/bitstream/123456789/18665/1/Kurman_2018_mon.pdf

Курман Т.В., Туєва О.М. Право продовольчої безпеки: навч. посібник. Харків: Юрайт, 2021. 92с.

Мостова А. Д. Інформаційне забезпечення моніторингу продовольчої безпеки. *Економіка та управління національним господарством*. 2019. Вип. 33. С. 103–109. URL: http://www.market-infr.od.ua/journals/2019/33_2019_ukr/17.pdf

Правове регулювання виробництва сільськогосподарської продукції: навч. посіб. / за ред. д.ю.н., проф. А.М. Статівки. Х.: Юрайт, 2015. 288 с. URL: https://library.nlu.edu.ua/POLN_TEXT/MONOGRAFIJ/2015/Pravove_regul_SG_produkcii_2015.pdf

Продовольча безпека в умовах сучасних викликів: національно-правовий та міжнародний аспекти: збірка матеріалів та тез доповідей учасників Дискусійної панелі VI Харківського міжнародного юридичного форуму (м. Харків, 7 жовт. 2022 р.) / за ред. Т. В. Курман, В. П. Станіславського. Харків: Юрайт, 2022. 110 с.

Продовольча та екологічна безпека у воєнний і післявоєнний часи: правові виклики для України та світу: тези доп. учасників Міжнар. наук.-практ. онлайн/офлайн конференції (м. Київ, 16 верес. 2022 р.). Київ: ФОП Ямчинський О.В., 2022. 299 с. URL: https://nubip.edu.ua/sites/default/files/u348/zbirka_1.pdf

Харитоновна Т.Є., Григор'єва Х.А. Продовольча безпека в умовах воєнних конфліктів сучасності: правовий досвід іноземних держав. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2023. № 2. С.287-291. URL: http://www.lsej.org.ua/2_2023/65.pdf

Тема 6. Загальна характеристика правового становища суб'єктів аграрних відносин

Питання для обговорення

1. Поняття і класифікація суб'єктів аграрних відносин.

2. Особливості правового становища сільськогосподарських підприємств кооперативного і корпоративного типів та їх об'єднань.

3. Загальна характеристика правового статусу фізичних осіб як суб'єктів аграрного виробництва. Фізичні особи як засновники, члени й учасники сільськогосподарських підприємств.

4. Особливості правового статусу найманих працівників і спеціалістів сільськогосподарських підприємств.

5. Правове становище суб'єктів аграрної ринкової інфраструктури.

Завдання

6.1. Сільськогосподарське акціонерне товариство «Веселка», фермерське господарство «Зоря» і 7 громадян, членів дачного кооперативу «Мрія», вирішили об'єднатися для створення підприємства іншої форми господарювання. Для цього вони звернулися до юриста з проханням дати пояснення з питань: яку організаційно-правову форму підприємства їм доцільно обрати й який порядок її створення?

Надайте юридичну консультацію. Назвіть перелік необхідних для реєстрації документів.

6.2. Кадрова комісія правління сільськогосподарського кооперативу за відсутності голови правління відмовила Іващенку в прийомі його у члени кооперативу з наступних причин:

- він є членом садового кооперативу «Промінь»;
- він є акціонером сільськогосподарського акціонерного товариства «Агросвіт»;
- відсутність сільськогосподарської освіти;

– не має у власності земельної ділянки сільськогосподарського призначення, яку необхідно передати у користування кооперативу;

– постійно проживає в обласному центрі;

– є громадянином Молдови.

Які юридичні факти є перешкодою для набуття права членства у сільськогосподарському кооперативі?

6.3. За наказом директора державного сільськогосподарського підприємства «Племресурс» його працівникам через недостатність коштів на рахунку підприємства було виплачено 50% заробітної плати в натуральній формі – поголів'ям племінних овець, ціна яких визначена відповідно до ринкової вартості на момент виплати заробітної плати.

Які права в найманих працівників щодо форми оплати праці, що застосовуються в сільському господарстві? Чи відповідає наказ директора вимогам чинного законодавства?

6.4. Засновники фермерського господарства «Колос» Петренко і Нестеренко подали документи до центру надання адміністративних послуг міста Полтава для реєстрації останнього. Представник центру їм відмовив із таких підстав: у Статуті не визначено, яким видом сільськогосподарської діяльності планує займатися фермерське господарство; оскільки дружини Петренка і Нестеренка є двоюрідними сестрами, вони самі не є родичами чи членами сім'ї відповідно до вимог СКУ.

Чи законні дії представника центру надання адміністративних послуг? Який порядок створення фермерського господарства? Дайте письмову відповідь.

6.5. Михайлюк за домовленістю з членами сім'ї (дружиною, шістнадцятирічним сином, десятирічною

донькою, матір'ю) подав заяву голові сільськогосподарського кооперативу «Молочар» про вступ до кооперативу. У заяві він просив прийняти всіх членів сім'ї до членів кооперативу, а його як главу сім'ї – асоційованим членом цього кооперативу. Голова кооперативу відмовив у прийнятті до членів кооперативу доньці Сидоренка у зв'язку з тим, що вона не досягла 16-річного віку, а матері Сидоренка – через пенсійний вік. Також без будь-якої мотивації відмовив і Сидоренку у прийомі до кооперативу асоційованим членом.

Надайте аргументовані правові висновки з таких питань: яке рішення повинен прийняти голова кооперативу; який порядок і правила вступу до кооперативу? Охарактеризуйте правовий статус асоційованих членів кооперативу.

6.6. Руденко, який займався веденням особистого селянського господарства, звернувся до сільськогосподарської дорадчої служби з проханням розтлумачити йому особливості створення аграрної біржі. Він пояснив, що бажає заснувати таку біржу і здійснювати там продаж власно вирощеної сільськогосподарської продукції.

Дайте аргументовану відповідь щодо порядку створення і функціонування аграрної біржі. Надайте консультацію з цього питання.

*6.7. Інтерактивне завдання. *Розділіться на 2 підгрупи. Проаналізуйте практику Верховного Суду щодо спорів за участю сільськогосподарських підприємств кооперативного типу. Одна підгрупа має навести аргументи щодо врахування, інша щодо неврахування вищим судовим органом особливостей правового становища вказаних суб'єктів з посиланням на правові позиції ВС, викладені у рішеннях з окремих справ. Підготуйтеся до дебатів на занятті.*

Список нормативно-правових актів і літератури

Господарський кодекс України: Закон України від 16.01.2003 р. № 436-4 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/436-15#Text>

Про акціонерні товариства: Закон України від 17.09.2008 р. № 514-6. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/514-17#Text>

Про господарські товариства: Закон України від 19.09.1991 р. № 1576. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1576-12#Text>

Про державну реєстрацію юридичних осіб, фізичних осіб – підприємців та громадських формувань: Закон України від 15.05.2003 р. № 755-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/755-15#Text>

Про оптові ринки сільськогосподарської продукції: Закон України від 25.06.2009 р. № 1561-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1561-17#Text>

Про особисте селянське господарство: Закон України від 15.05.2003 р. № 742-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/742-15#Text>

Про сільськогосподарську кооперацію: Закон України від 21.07.2020 р. № 819-IX URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/819-20#n333>

Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю: Закон України від 06.02.2018 р. № 2275-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2275-19#Text>

Про фермерське господарство: Закон України 19 червня 2003 р., № 973-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/973-15#Text>

Про невідкладні заходи щодо прискорення реформування аграрного сектора економіки: Указ Президента України від 03.12.1999 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1529/99#Text>

Аграрне право: підручник / В. М. Корнієнко, Г. С. Корнієнко, І. М. Кульчій та ін.; за заг. ред. А. М. Статівки. 2 вид., переробл. та допов. Харків: Право, 2021. 416 с.

Аграрне право: посібник для підготовки до іспиту/ [Ю. Ю. Бакай, Д. Ю. Кондратенко, Г. С. Корнієнко та ін.]; за заг. ред. А. М. Статівки та Т. В. Курман. 5-те вид., перероб. і допов. Харків : Право, 2022. 220 с.

Аграрне право: конспект лекцій: навч. посіб. для студентів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти галузі знань 08 «Право» / кол. авт.: Ю. Ю. Бакай, Д. Ю. Кондратенко, Г. С. Корнієнко та ін., за заг. ред. Т. В. Курман, А. М. Статівки, Харків : Юрайт, 2022, 172 с.

Земельне право: навч. посібник: мультимедійне електронне видання / уклад.: Ю. Ю. Бакай, В. І. Гордєєв, Д. М. Данілік та ін.; за заг. ред. Т. В. Курман, С. В. Шарапової, Ю. Ю. Бакай Харків: Нац. юрид. ун-т ім. Ярослава Мудрого, 2023. 138 с.

Корнієнко Г.С. Агробізнес в Україні: Теоретико-правові проблеми становлення та розвитку: монографія. Харків. Юрайт, 2023. 560 с.

Покальчук М.Ю. Щодо визначення суб'єктів аграрного права. *Форум права*. 2017. № 4. С185–190.

Т е м а 7. Правове становище фермерського господарства

Питання для обговорення

1. Поняття й основні юридичні ознаки фермерського господарства, його види.

2. Поняття й ознаки сімейного фермерського господарства.

3. Порядок створення фермерського господарства, його склад і державна реєстрація.

4. Правове регулювання державної підтримки фермерського господарства й сімейного фермерського господарства. Особливості оподаткування фермерських і сімейних фермерських господарств.

5. Правовий режим земель і майна фермерського господарства.

6. Правове регулювання праці у фермерському господарстві й сімейному фермерському господарстві.

7. Правове регулювання господарської діяльності фермерського господарства.

8. Підстави і порядок припинення діяльності фермерського господарства. Особливості банкрутства фермерського господарства і СФГ.

Завдання

7.1. Родина Квітко вирішила створити фермерське господарство, батько подав заяву до об'єднаної територіальної громади про виділення їм земельної ділянки загальною площею 40 га для створення фермерського господарства. За 2 тижні Квітко отримав відмову в наданні земельної ділянки на підставі того, що у 2021 році він придбав земельну ділянку у гр. Гончара розміром 2 га для ведення особистого селянського господарства, а також у 2015 році успадкував земельну частку (пай) у розмірі 10 га й має змогу займатися веденням сімейного фермерського господарства на цих земельних ділянках.

Оцініть наведену ситуацію і надайте правовий висновок з питань: який порядок створення фермерського господарств, який порядок надання земельних ділянок для ведення фермерського господарства? Чи є правомірною відмова в наданні земельної ділянки?

7.2. Івченко звернувся до обласного управління Державної служби України з питань геодезії, картографії та кадастру з проханням виділити йому земельну ділянку для ведення фермерського господарства у розмірі 20 га. До заяви він додав витяг із договору про створення фермерського господарства «Скай», в якому було зазначено, що він є членом цього господарства. Управління відмовило в наданні земельної ділянки, посилаючись на те, що у Івченка немає досвіду роботи в сільському господарстві і необхідної техніки для обробки землі.

Дайте юридичну консультацію. Які права мають члени фермерських господарств? Чи є правомірною відмова в наданні земельної ділянки?

7.3. Сімейне фермерське господарство, що займалося вирощуванням органічної малини, мало в обробітку 15 га земель сільськогосподарського призначення на праві власності. У зв'язку з розширенням виробництва члени господарства вирішили придбати додаткові землі й залучити для роботи зі збору малини сезонних працівників. Голова сімейного фермерського господарства придбав у сусіда 2 га землі для ведення особистого селянського господарства і взяв на роботу зі збору малини п'ятьох односельчан. Згодом до сімейного фермерського господарства надійшов лист із державної податкової служби, в якому повідомлялося, що господарство не має права бути платником єдиного податку 4 групи й повинно перейти на загальну систему оподаткування.

Дайте юридичну оцінку діям податкової служби.

7.4. Сім'я Кузьменків вирішила заснувати фермерське господарство. Зібравшись разом, батько, мати, та два сини (15 і 25 років) почали вирішувати питання щодо складу засновників і членів фермерського господарства й обрання майбутнього голови господарства.

Батько наполягав на тому, що головою ФГ має стати він, оскільки в нього є земельна ділянка сільськогосподарського призначення і досвід роботи в сільському господарстві, він пропрацював 20 років комбайнером. Син 25-ти років наполягав, що краще стати йому засновником і головою ФГ, оскільки він закінчив агрономічний факультет аграрного університету. Також старший син заперечував проти того, щоб його брат 15 років був членом фермерського господарства, бо господарство повинно буде сплачувати за нього єдиний соціальний внесок (ЄСВ), а це стане додатковим фінансовим навантаженням на господарство. Мати наполягала, що потрібно створити сімейне фермерське господарство, як у сусідів, а старший син наполягав на створенні фермерського господарства. Унаслідок тривалих переговорів члени сім'ї Кузьменків вирішили звернутися до юриста за консультацією.

Який вид фермерського господарства доцільно створити? Кого краще обрати головою господарства? Які права й обов'язки мають члени фермерського господарства? Надайте письмову відповідь.

7.5. Родина Курилів організували фермерське господарство на виділеній батьку як голові фермерського господарства земельній ділянці загальною площею 40 га. До складу його членів увійшли: батько-засновник, мати та син із невісткою. За п'ять років господарювання вони побудували житловий будинок, корівник, придбали 20 корів, трактор Т-150К та інший сільськогосподарський реманент. Син Курила з дружиною вирішили створити власне фермерське господарство. Вони звернулися до голови господарства з проханням виділити їм 2/3 майна та земельної ділянки. Курило відмовився задовольнити ці вимоги, посилаючись на те, що господарство не повернуло

кредит банку. Банк, який надав кредит фермерському господарству, звернувся до Державної виконавчої служби із заявою про опис усього майна господарства, у тому числі й земельної ділянки, з метою забезпечення повернення боргу фермерським господарством. Син Курила та його дружина звернулися до суду з позовом до батька про поділ майна.

Який правовий режим майна фермерського господарства? Чи правомірні вимоги сина та його дружини? Оцініть правомірність дій банку. Яке рішення має прийняти суд? Дайте письмову відповідь на запитання.

7.6. Голова фермерського господарства Самійло одержав у банку кредит строком на 3 роки для придбання комбайну. За рік Самійло помер. Банк звернувся до його спадкоємців, які є членами фермерського господарства, з вимогою повернути кредит. Спадкоємці Самійла вважали, що, якщо кредит був одержаний для потреб усього фермерського господарства, яке є юридичною особою, то немає підстав не тільки для дострокового повернення кредиту, а й взагалі члени цього господарства не несуть відповідальності щодо цих зобов'язань.

Дайте письмову відповідь на такі запитання: у якому порядку провадиться кредитування фермерських господарств; чи має право банк вимагати дострокового повернення кредиту; у якому порядку слід розглядати цей спір; яке рішення необхідно прийняти?

7.7. Фермерське господарство «Світанок» взяло банківський кредит на будівництво ферми і придбання сільськогосподарської техніки. Через несприятливі погодні умови господарство було не у змозі своєчасно повернути кредитні кошти й відсотки за них. Голова фермерського господарства подав заяву до господарського

суду «про відкриття провадження у справі про банкрутство». Суд виніс рішення про визнання фермерського господарства банкрутом і відкрив ліквідаційну процедуру. Ліквідатор у ліквідаційну масу включив усю сільськогосподарську техніку, фермерську садибу і квартиру дружини голови фермерського господарства. Дізнавшись про включення квартири до ліквідаційної маси, дружина голови фермерського господарства найняла адвоката, якому вона пояснила, що є членом господарства з моменту його заснування; вона була проти відкриття провадження справи про банкрутство; у господарства є засіяні площі озимими сільськогосподарськими культурами, урожай яких можна зібрати й розрахуватися з кредитором; квартира, включена до ліквідаційної маси, була їй подарована батьком.

Оцініть дану ситуацію і дайте письмову відповідь на такі запитання: чи правомірне рішення голови фермерського господарства й суду? Які особливості процедури банкрутства фермерського господарства?

*7.9. Інтерактивне завдання. Під час провадження у справі про банкрутство фермерського господарства «Тристан» ліквідатором було встановлено намагання членів господарства зібрати врожай пшениці 2022 року. Члени фермерського господарства надали документи, які посвідчують їх право власності на земельні ділянки для ведення фермерського господарства. Вони вважали, що, оскільки є власниками цих земельних ділянок, то і врожай – їх власність. На момент виникнення спору між членами фермерського господарства і ліквідатором частину врожаю вже було зібрано і реалізовано на місцевому агропродовольчому ринку. Ліквідатор подав позов до суду, зазначивши, що посіви були здійснені у 2021 році на земельних ділянках, які

перебували у володінні фермерського господарства «Тристан», а не громадян – членів цього господарства.

Яке рішення повинен прийняти суд? Вирішіть дану задачу, поділившись на групи, які будуть представляти: суд, позивача й відповідачів.

Список нормативно - правових актів і літератури

Про фермерське господарство: Закон України 19.06.2003 р. № 973-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/973-15#Text>

Земельний кодекс України від 25.10.2001 р. № 2768-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2768-14#Text>

Кодекс України з процедур банкрутства від 18.10.2018 р. № 2597-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2597-19#Text>

Про державну підтримку сільського господарства України: Закон України від 24.06.2004 р. № 1877-IV. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1877-15>.

Про затвердження мінімальних розмірів земельних ділянок, які утворюються в результаті поділу земельної ділянки фермерського господарства, що успадковується: Постанова Кабінету Міністрів України від 10.12.2003 р. № 1908. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1908-2003-%D0%BF#Text>

Про затвердження Порядку використання коштів, передбачених у державному бюджеті для надання підтримки фермерським господарствам: Постанова Кабінету Міністрів України від 25.08.2004 р. № 1102. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1102-2004-%D0%BF#n13>

Про затвердження Порядку використання коштів, передбачених у державному бюджеті для надання фінансової підтримки розвитку фермерських господарств: Постанова Кабінету Міністрів України від 07.02.2018 р. № 106. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/106-2018-%D0%BF#Text>

Про затвердження Порядку використання коштів, передбачених у державному бюджеті для надання підтримки фермерським господарствам та іншим виробникам сільськогосподарської продукції: Постанова Кабінету Міністрів України від 16.08.2022 р. № 918. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/918-2022-%D0%BF#Text>

Про затвердження переліку документів, що підтверджують досвід роботи у сільському господарстві: Постанова Кабінету Міністрів України від 12.08.2015 р. № 584. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/584-2015-%D0%BF#Text>

Про затвердження Статуту Українського державного фонду підтримки фермерських господарств: наказ Міністерства аграрної політики України від 02.04.2004 р. № 119. URL: <http://nua-info.biz>.

Про затвердження типової форми договору (декларації) про створення сімейного фермерського господарства: наказ Міністерства аграрної політики та продовольства України від 05.04.2019 р. № 177. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0438-19#n14>

Щодо порядку державної реєстрації сімейних фермерських господарств: лист Міністерства юстиції України від 25.11.2019 р. № 10575/8.4.3/32-19 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v1057323-19#Text>

Аграрне право: підручник / В. М. Корнієнко, Г. С. Корнієнко, І. М. Кульчій, Т. В. Курман та ін.; за ред. А. М. Статівки. Вид. 2-е, змін. Харків: Право, 2021. 416 с.

Корнієнко Г. С. Агробізнес в Україні: Теоретико-правові проблеми становлення та розвитку: монографія. Харків. Юрайт, 2023. 560 с.

Корнієнко Г. С. Окремі питання правового забезпечення фермерського землекористування в умовах ринку земель. *Проблеми законності*. 2020. Вип.148. С.162-168.2. URL:<http://plaw.nlu.edu.ua/issue/view/11811>

Фермерські господарства як учасники цивільних та земельних правовідносин: за матеріалами судової практики: монографія /за ред. І. В. Спасибо-Фатєєвої. Харків: Екус, 2022. 288 с.

Т е м а 8. Правове становище сільськогосподарського кооперативу

Питання для обговорення

1. Поняття й основні ознаки сільськогосподарського кооперативу.

2. Види сільськогосподарських кооперативів. Принципи їх діяльності.

3. Порядок створення і державної реєстрації сільськогосподарського кооперативу.

4. Право членства в сільськогосподарському кооперативі.

5. Правовий режим майна сільськогосподарського кооперативу.

6. Органи управління сільськогосподарського кооперативу.

7. Особливості правового регулювання виробничо-господарської діяльності сільськогосподарського кооперативу.

8. Припинення діяльності сільськогосподарського кооперативу.

Завдання

8.1. Після ліквідації фермерського господарства «Укрлан» його колишні члени разом із польським акціонерним товариством «Алькаїр», що знаходиться у сусідньому селі, прийняли рішення про створення сільськогосподарського кооперативу «Прометей».

Засновники розробили Статут кооперативу і прийняли на установчих зборах, з яким потім звернулися до райдержадміністрації для державної реєстрації створеного кооперативу.

У реєстрації кооперативу «Прометей» було відмовлено через певні причини:

1) до Статуту не додані: список членів кооперативу й документ, що засвідчує сплату реєстраційного збору;

2) засновником кооперативу не може бути іноземна юридична особа;

3) у районі зареєстрована достатня кількість сільськогосподарських кооперативів, отже, немає необхідності у створенні товаровиробників такої організаційно-правової форми;

4) засновниками не затверджено Правила внутрішньогосподарської діяльності кооперативу, що є обов'язковим відповідно до вимог спеціального Закону України «Про сільськогосподарську кооперацію».

Засновники вважали відмову неправомірною і оскаржили її до органів прокуратури.

Чи підлягає скарга задоволенню? Чи правомірні вимоги органу державної реєстрації? Який порядок оскарження відмови у державній реєстрації сільськогосподарського кооперативу?

8.2. З ініціативи спостережної ради правління сільськогосподарського кооперативу «Агропрайм»

виключило Потапова з членів кооперативу за систематичні порушення статутної дисципліни і відмову від трудової участі у діяльності кооперативу.

У зв'язку з цим Потапов подав заяву голові кооперативу, де вимагав повернення йому вступного внеску і вкладу, у тому числі й земельної ділянки, яку він передав у користування кооперативу при вступі до нього.

Голова кооперативу відмовив у задоволенні цих вимог, пояснивши, що земельна ділянка та інше майно відповідно до положень Статуту кооперативу ввійшли до його статутного капіталу, який поділу не підлягає, бо є власністю кооперативу.

Не погодившись із діями правління й голови кооперативу, Потапов звернувся за юридичною допомогою з таких запитань: *який порядок і підстави виключення із членів сільськогосподарського кооперативу? Чи має право Потапов на повернення вступного внеску й вкладу, а також на виділення земельної ділянки? Вирішіть справу.*

8.3. При вступі до сільськогосподарського кооперативу «Агріс» Воронов через скрутний матеріальний стан подав клопотання голові правління кооперативу про розстрочення сплати вступного внеску загальним розміром 25 тис. грн на п'ять місяців. При розгляді рішення голови правління кооперативу про прийом до кооперативу Воронова правління кооперативу ухвалило, що він повинен зробити вклад члена кооперативу і вступний внесок одразу, без розстрочення. У протилежному випадку Воронова не буде прийнято.

Прокоментуйте ситуацію. Який порядок прийому до сільськогосподарського кооперативу? Чи є правомірними рішення голови правління й правління кооперативу? З якого моменту особа набуває статусу члена сільськогосподарського кооперативу?

8.4. Резніка виключили із сільськогосподарського кооперативу за систематичне невідвідування загальних зборів. При припиненні членства загальними зборами було затверджено рішення про виділення в рахунок цільового внеску Резніка замість земельної ділянки сільськогосподарського призначення площею 2 га, яку він вносив при вступі до кооперативу, земельної ділянки для обслуговування житлового будинку площею 0,25 га, а різницю між їх площами відшкодувати сільськогосподарською продукцією. Резнік не погодився з таким рішенням загальних зборів і звернувся зі скаргою до районної прокуратури.

Чи правомірне рішення загальних зборів членів сільськогосподарського кооперативу? Який порядок розрахунків при припиненні членства в сільськогосподарському кооперативі? Яким чином оформлюється виплата вартості поворотного цільового внеску колишнім членам кооперативу? Яке рішення має прийняти прокурор за скаргою Резніка?

*8.5. Інтерактивне завдання. У вересні 2021 року ТОВ «Укртатнафта» звернулося до господарського суду із позовом про визнання банкрутом СК «Агріколь». У позовній заяві ТОВ зазначило, що протягом 2020 року здійснило поставку паливно-мастильних матеріалів СК на загальну вартість 2 млн грн. Незважаючи на неодноразові звернення ТОВ до СК «Агріколь» з вимогою оплати поставлених паливно-мастильних матеріалів, СК «Агріколь» не виконало своїх зобов'язань за договором, обґрунтовуючи це браком коштів. Господарський суд, розглянувши заяву, постановив ухвалу про відкриття провадження у справі про банкрутство і призначив розпорядником майна боржника Іващенко, який перебуває у родинних стосунках з головою ревізійної комісії СК «Агріколь».

У жовтні 2021 року до господарського суду звернулося АТ «Агроснаб» про стягнення заборгованості з СК «Агріколь» за оренду складських приміщень у розмірі 753 тис. грн. З метою уникнення стягнення голова правління СК «Агріколь» відчужив комбайн JohnDeere і 10 т посівного насіння місцевому фермеру за готівку.

Як вирішити справу? Підготуйтеся до ділової гри.

*8.6. Інтерактивне завдання. Члени сільськогосподарського кооперативу Данько і Скрипник, які є конюхами, взяли з відома завідувачки ферми СК племінну кобилу й віз для поїздки до сусіднього селища. Повертаючись додому в нетверезому стані, вони переїхали на подвір'ї ферми двох індиків, свиноматку і зламали віз, а через день загнана племінна кобила здохла. Правління кооперативу оштрафувало Данька і Скрипника у розмірі 10000 грн з кожного, зобов'язало їх відремонтувати віз і здати на ферму двох індиків, а також повністю позбавило їх виплат доходу на частку.

Питання про стягнення вартості свиноматки і племінної кобили вирішувалося загальними зборами членів кооперативу. Враховуючи дисциплінованість і добросовісну працю Данька протягом усього часу перебування у СК, а також скрутний матеріальний стан його сім'ї, було вирішено стягнути з нього 1/3 вартості кобили і свиноматки, а зі Скрипника 1/2 вартості кобили і свиноматки. Голова ревізійної комісії кооперативу вважав рішення загальних зборів незаконними і вимагав звернутися з позовом до суду про відшкодування Даньком і Лашпуєвим солідарно всієї суми збитків. СК звернувся з позовом до місцевого суду.

Як вирішити справу? Підготуйтеся до ділової гри.

Список нормативно-правових актів
і літератури

Про сільськогосподарську кооперацію: Закон України від 21.07.2020 р. №819-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/819-20#n333>

Про кооперацію: Закон України від 10.07.2003 р. № 1087-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1087-15#Text>

Про державну реєстрацію юридичних осіб, фізичних осіб-підприємців та громадських формувань: Закон України від 15.05.2003 р. № 755-IV URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/755-15#Text>

Про затвердження модельних статутів сільськогосподарського кооперативу: Постанова Кабінету Міністрів України від 03.03.2021 р. № 175. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/175-2021-%D0%BF#Text>

Аграрне право: посіб. для підгот. до іспиту / [Ю. Ю. Бакай, Д. Ю. Кондратенко, Г. С. Корнієнко та ін.]; за заг. ред. А. М. Статівки та Т.В. Курман. 5-те вид., перероб. і допов. Харків: Право, 2022. 220 с.

Аграрне право: конспект лекцій: навч. посіб. для студентів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти галузі знань 08 «Право» спеціальності 081 «Право» / кол. авт.: Ю. Ю. Бакай, Д. Ю. Кондратенко, Г. С. Корнієнко та ін.; за заг. ред. А. М. Статівки та Т. В. Курман. Харків: Право, 2022. 172 с.

Григор'єва Х. Законодавство про сільськогосподарську кооперацію: наслідки «корпоративної ін'єкції». *Підприємництво, господарство і право*. 2020. №10. С. 73–77. URL: <http://pgp-journal.kiev.ua/archive/2020/10/13.pdf>

Долинська М. Порівняльний аналіз правового статусу фермерських господарств та

сільськогосподарських кооперативів. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка»*. Серія: Юридичні науки. 2021. №2 (30). С. 143–151. URL: <https://dspace.lvduvs.edu.ua/bitstream/1234567890/4182/1/%D0%94%D0%BE%D0%BB%D0%B8%D0%BD%D1%81%D1%8C%D0%BA%D0%B0%20%D0%9C.%20%D0%A1%20%D1%81%D1%82%D0%B0%D1%82%D1%82%D1%8F%20%D0%9F%D0%A2%202021.pdf>

Покальчук М. Ю., Чорна В. В. Правові проблеми розвитку сільськогосподарської кооперації в умовах європейської інтеграції. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2021. №10. С. 340–342. URL: http://www.lsej.org.ua/10_2021/88.pdf

Попко Ю. Я. Правовий статус сільськогосподарських кооперативів та сільськогосподарських кооперативних об'єднань за законодавством України. *Актуальні проблеми держави і права*. 2021. №92. С. 80–87. URL: <http://apdp.onua.edu.ua/index.php/apdp/article/view/3265/3221>

Рудік Н. М. Історичний аспект розвитку сільськогосподарської кооперації. *Агросвіт*. 2021. №9-10. С. 38–45. URL: http://www.agrosvit.info/pdf/9-10_2021/7.pdf

Т е м а 9. Правове становище державного (комунального) сільськогосподарського підприємства

(на самостійне опрацювання)

1. Поняття, юридичні ознаки й загальна характеристика правового становища державних (комунальних) сільськогосподарських підприємств.

2. Державне (комунальне) сільськогосподарське підприємство як суб'єкт майнових прав.

3. Правові засади управління державним (комунальним) сільськогосподарським підприємством. Система органів управління в державних (комунальних) сільськогосподарських підприємствах. Правовий статус керівника державного (комунального) сільськогосподарського підприємства, його компетенція. Повноваження трудового колективу підприємства.

4. Особливості припинення діяльності державного (комунального) сільськогосподарського підприємства.

Завдання

9.1. Директор державного сільськогосподарського підприємства «Слобожанка» звернувся до районної державної адміністрації за дозволом продати сільськогосподарському кооперативу «Колос», що знаходиться поблизу, 2 вантажних автомобілі й токарний верстат. Голова райдержадміністрації відмовив у проханні, мотивуючи тим, що державне підприємство не має права розпоряджатися закріпленим за ним майном.

Дайте письмовий висновок з цього питання.

9.2. Цегельний завод, що декілька років не працював, перебував на балансі державного відгодівельного підприємства. Районна державна адміністрація прийняла рішення про безкоштовну передачу цього заводу як недіючого комунальному підприємству «Промбуд».

Чи правомірне рішення райдержадміністрації?

9.3. Директор ДСП «Івнівка» продав фермерському господарству «Гай» приміщення ферми, трактор Т-150 та 10 т посівного матеріалу. Кошти, що надійшли від продажу ферми, трактора й насіння, були спрямовані до

фонду заробітної плати і в подальшому витрачені на виплату заробітної плати робітникам господарства.

Чи правомірні дії директора ДСП? Який порядок відчуження майна державного підприємства?

9.4. У 2017 р. у державному сільськогосподарському підприємстві «Шостка» введено в експлуатацію нову ферму. За розпорядженням директора підприємства вартість старого корівника, непридатного до експлуатації, була списана з балансу. Начальник відділу агропромислового розвитку районної державної адміністрації заперечував проти такого рішення, вважаючи, що старий корівник, вартість якого згідно з балансом складає 15 тис. грн, необхідно відновити для подальшого використання за прямим призначенням або як складське приміщення. Виконуючи вказівку представника відділу агропромислового розвитку, державне підприємство здійснило відновлювальні роботи з ремонту корівника, витративши 50 тис. грн. Однак для утримання худоби або зберігання насінневого фонду приміщення не було пристосоване, і підприємство здало його в оренду сільськогосподарському обслуговуючому кооперативу. Кошти, отримані за оренду корівника, були використані на додаткові виплати пенсіонерам.

Який порядок списання з балансу державного сільськогосподарського підприємства вартості виробничих приміщень? Чи правомірні дії директора підприємства?

С п и с о к н о р м а т и в н о - п р а в о в и х а к т і в і
л і т е р а т у р и

Господарський кодекс України: Закон України від
16.01.2003 р. № 436-4. URL:
<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/436-15#Text>

Про управління об'єктами державної власності: Закон України від 21.09.2006 р. № 185-V. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/185-16#Text>

Про затвердження порядку відчуження об'єктів державної власності: Постанова Кабінету Міністрів України від 06.06.2007 р. № 803. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/803-2007-%D0%BF#Text>

Про затвердження порядку списання об'єктів державної власності: Постанова Кабінету Міністрів України від 08.11.2007 р. № 1314. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1314-2007-%D0%BF#Text>

Про застосування контрактної форми трудового договору з керівником підприємства, що є у загальнодержавній власності: Постанова Кабінету Міністрів України від 19.03.1993 р. № 203. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/203-93-%D0%BF#Text>

Про порядок проведення конкурсного відбору керівників держаних суб'єктів господарювання: Постанова Кабінету Міністрів України від 03.09.2008 р. № 777. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/777-2008-%D0%BF#Text>

Аграрне право: підручник / В. М. Корнієнко, Г. С. Корнієнко, І. М. Кульчій, Т. В. Курман та ін.; за ред. А. М. Статівки. Вид. 2-е, змін. Харків: Право, 2021. 416 с.

Курман Т. В. Правовое обеспечение хозяйственной деятельности государственных специализированных сельскохозяйственных предприятий: монография. Харьков: СПД-ФЛ Чальцев А.В., 2007. 208 с.

Тема 10 . Особливості правового становища аграрних холдингових компаній та аграрних об'єднань

(на самостійне опрацювання)

1. Поняття й юридичні ознаки аграрних холдингових компаній.

2. Особливості створення і діяльності аграрних холдингових компаній.

3. Правове становище сільськогосподарських акціонерних товариств і товариства з обмеженою й додатковою відповідальністю.

4. Поняття, види й юридичні ознаки аграрних об'єднань.

Список нормативно-правових актів і літератури

Господарський кодекс України: Закон України від 16.01.2003 р. № 436-4. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/436-15#Text>

Про акціонерні товариства: Закон України від 27.07.2022 р. № 2465-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2465-20#n1985>

Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю: Закон України від 06.02.2018 р. № 2275-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2275-19#Text>

Аграрне право: підручник / В. М. Корнієнко, Г. С. Корнієнко, І. М. Кульчій, Т. В. Курман та ін.; за ред. А. М. Статівки. Вид. 2-е, змін. Харків: Право, 2021. 416 с.

Аграрне право: посіб. для підгот. до іспиту / [Ю.Ю. Бакай, Д. Ю. Кондратенко, Г. С. Корнієнко та ін.]; за заг.

ред. А. М. Статівки та Т. В. Курман. 5-те вид., перероб. і допов. Харків: Право, 2022. 220 с.

Аграрне право: конспект лекцій: навч. посіб. для студентів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти галузі знань 08 «Право» спеціальності 081 «Право» / кол. авт.: Ю. Ю. Бакай, Д. Ю. Кондратенко, Г. С. Корнієнко та ін.; за заг. ред. А. М. Статівки та Т.В. Курман. Харків: Право, 2022. 172 с.

Дударенко В. В. Правовий статус аграрних холдингів України та за кордоном: порівняльно-правовий аспект: дис. ... канд. юрид. наук. Київ, 2019. 261 с.

Драган О.О., В.В. Зубченко. Особливості функціонування аграрних холдингових компаній в Україні. *Інвестиції: практика та досвід*. 2023. № 5. С. 44-50. URL: https://rep.btsau.edu.ua/bitstream/BNAU/8470/1/Peculiarities_of_the_functioning.pdf

Корнієнко Г.С. Агробізнес в Україні: Теоретико-правові проблеми становлення та розвитку: *монографія*. Харків. Юрайт, 2023. 560 с.

Корнієнко Г. С. Правовий статус агроходингів в Україні. *Держава та регіони*. 2020. №1. С.71-77. URL:http://www.law.stateandregions.zp.ua/archive/1_2020/part_1/1-1_2020.pdf

Т е м а 11. Правове регулювання ведення особистого селянського господарства

Питання для обговорення

1. Поняття й юридичні ознаки особистого селянського господарства. Облік особистих селянських господарств.

2. Право на використання земельних ділянок як основи для ведення особистого селянського господарства.

3. Правовий режим майна, що використовується для ведення особистого селянського господарства (суб'єкти та об'єкти права власності).

4. Права й обов'язки осіб, що займаються веденням особистого селянського господарства. Надання послуг у сфері сільського (зеленого) туризму.

5. Особливості правового регулювання праці й соціального захисту в особистих селянських господарствах.

6. Державна підтримка особистих селянських господарств.

7. Правові форми реалізації продукції особистого селянського господарства.

8. Припинення ведення особистого селянського господарства.

Завдання

11.1. Через відсутність роботи Юхно разом із членами своєї сім'ї вирішив займатися веденням особистого селянського господарства. Для цього він звернувся до сільської ради із заявою про виділення йому на праві власності із земель комунальної власності земельної ділянки сільськогосподарського призначення розміром 1,5 га для ведення особистого селянського господарства. Оскільки в його плани входило займатися вівчарством і виноградарством, він просив, щоб її складала пасовища наполовину з ріллею.

При прийнятті заяви секретар сільської ради зауважила про необхідність додати виписку із трудової книжки Юхна, яка засвідчує стаж його роботи у

сільському господарстві і здатність господарювати на землі, що він і зробив.

Рішенням сесії сільської ради у виділенні земельної ділянки Юхну було відмовлено на тій підставі, що у 2000 р. його дружина уже реалізувала своє право на безоплатне отримання земельної ділянки для ведення ОСГ, натомість йому запропоновано укласти договір оренди або купівлі-продажу земельної ділянки.

Чи має право Юхно на отримання земельної ділянки? Чи правомірні дії сільської ради? Чи має право Юхно та члени його сім'ї стати на облік як особи, що шукають роботу (безробітні)? Який правовий режим земельної ділянки, що використовується для ведення особистого селянського господарства? Прокоментуйте ситуацію.

11.2. Подружжя Сидоренків разом із повнолітнім сином займаються веденням особистого селянського господарства на земельній ділянці загальною площею 6 га, отриманої у власність. Половину власного будинку вони використовують для надання послуг із розміщення осіб, відпочиваючих у сільській місцевості. У 2015 р. батько при виході із сільськогосподарського кооперативу отримав земельну ділянку в рахунок земельного паю, яку передав в оренду фермеру Петренку.

Фіскальна служба надіслала Сидоренку лист, в якому зобов'язала його для розрахунку оподаткованого доходу надати довідку про наявність у власності для ведення особистого селянського господарства земельної ділянки, а також про самостійне вирощування ним продукції тваринництва. Крім того, у листі містилося попередження про заборону без державної реєстрації суб'єкта підприємницької діяльності надавати послуги з використанням майна особистого селянського господарства у сфері сільського

зеленого туризму одночасно більше ніж 10 відпочиваючим.

Сидоренко за роз'ясненням щодо правомірності вимог фіскальної служби звернувся до юридичної консультації.

Підготуйте письмову відповідь.

11.3. Для реалізації надлишків вирощеної овочевої продукції (перцю, цибулі, капусти) сімнадцятирічний Божко, який разом із батьками займався веденням особистого селянського господарства, без їх дозволу уклав договір купівлі-продажу зазначеної продукції з приватним підприємцем Кацманом. Водночас з дозволу батьків він реалізував на одному з ринків м. Харків м'ясо кролів, а також молоко і молочну продукцію, які були вироблені в особистому селянському господарстві.

Дайте відповідь на запитання:

1) чи мав право Божко укласти договір щодо реалізації сільськогосподарської продукції;

2) у яких формах здійснюється реалізація надлишків сільськогосподарської продукції, виробленої в особистих селянських господарствах;

3) яких вимог мають дотримуватися громадяни при реалізації на ринках сільськогосподарської продукції тваринного походження, виробленої в особистих селянських господарствах?

11.4. Остапко, який займається веденням особистого селянського господарства, уклав із заготівельним (молокопереробним) підприємством договір на реалізацію надлишків молока. Договором було передбачено обов'язок Остапка один раз на 2 дні здавати на підприємство 100 л незбираного неохолодженого молока вищого ґатунку. Доставка молока заготівельному підприємству входила в

обов'язок продавця і здійснювалася його власним автотранспортом.

Прокоментуйте ситуацію. Які порушення законодавства мають місце? Яких санітарних і ветеринарних вимог мають дотримуватися особи, що займаються веденням особистого селянського господарства, при реалізації надлишків молока?

11.5. Сільськогосподарський кооператив «Орбіта», що займається тваринництвом, уклав договір із Стрижко, яка вела особисте селянське господарство, на відгодівлю молодняку птиці, що належав кооперативу. У договорі встановлено обов'язок кооперативу забезпечувати особисте селянське господарство Стрижко кормами, транспортом для підвозу кормів, зооветеринарним обслуговуванням, технічним обладнанням. Стрижко передала кооперативу 70% від загальної кількості гусей, отриманих нею за договором, за що їй виплатили 20 тис. 900 грн. Правління кооперативу подало позов до суду до Стрижко про відшкодування вартості неотриманих гусей, посилаючись на те, що з переданих їй на відгодівлю 1000 голів молодняку вона повинна була відгодувати і передати господарству 900 гусей вагою 2,5 кг кожний. Стрижко вважала необґрунтованими вимоги кооперативу, який не забезпечив належного зооветеринарного обслуговування птиці і не надав, як передбачалося договором, необхідної кількості кормів, через що загинуло 300 голів птиці, а решта поголів'я не набрала необхідної ваги.

Чи підлягають задоволенню позовні вимоги кооперативу? Яке рішення має винести суд, якщо взята на відгодівлю птиця утримувалася Стрижко з порушенням ветеринарних і санітарних вимог?

*11.6 Інтерактивне завдання. Здійснить порівняльну характеристику правового становища фермерського, сімейного фермерського й особистого селянського господарств. Складіть таблицю.

Список нормативно-правових актів
і літератури

Податковий кодекс України від 02.12.2010 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17#Text>

Про зайнятість населення: Закон України від 05.07.2012 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5067-17#Text>

Про затвердження гігієнічних вимог до дрібнотоварного виробництва та обігу молока: наказ Міністерства аграрної політики України від 07.04.2022 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0452-22#Text>

Про затвердження вимог до безпечності та якості молока і молочних продуктів: наказ Міністерства аграрної політики України від 12.03.2019 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0593-19#n23>

Про затвердження Ветеринарно-санітарних вимог утримання птиці в особистих селянських господарствах: наказ Міністерства аграрної політики України, Державного департаменту ветеринарної медицини від 19.12.2006 р. № 100. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0042-07#Text>

Про затвердження Інструкції з ведення господарського обліку в сільських, селищних та міських радах: наказ Державної служби статистики України від 11.04.2016 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0689-16#Text>

Про затвердження Порядку видачі довідки про наявність у фізичної особи земельних ділянок та її форми:

наказ Міністерства доходів і зборів України від 17.01.2014 р.
URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0201-14#Text>

Про затвердження Порядку обліку особистих селянських господарств сільськими, селищними та міськими радами: наказ Міністерства економічного розвитку і торгівлі від 14.04.2017 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0574-17#Text>

Про затвердження Порядку надання послуг з тимчасового розміщення (проживання): Постанова Кабінету Міністрів України від 15.03.2006 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/297-2006-%D0%BF#Text>

Про затвердження Форми трудового договору між робітником і фізичною особою та Порядку реєстрації трудового договору між робітником та фізичною особою : наказ Міністерством праці і соціальної політики України від 08.06.2001 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0554-01#Text>

Про основні принципи та вимоги до безпечності та якості харчових продуктів: Закон України від 23.12.1997 р. №771/97-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/771/97-вр#Text>

Про особисте селянське господарство: Закон України від 15.05.2003 р. №742-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/742-15#Text>

Про сільськогосподарський перепис: Закон України від 23 вересня 2008 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/575-17#Text>

Сімейний кодекс України: Закон України від 10.01.2002 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2947-14#Text>

Аграрне право: підручник / В. М. Корнієнко, Г. С. Корнієнко, І. М. Кульчий та ін.; за заг. ред. А. М. Статівки. Харків: Право, 2021. 416 с.

Аграрне право: конспект лекцій: навч. посіб для студентів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти галузі знань 08 «Право» / кол. авт.: Ю. Ю. Бакай, Д. Ю. Кондратенко, Г. С. Корнієнко та ін.; за заг. ред Т. В. Курман, А. М. Статівки, Харків: Юрайт, 2022. 172 с.

Гафурова О. В. Проблеми правового регулювання діяльності особистих селянських господарств. *Часопис Київського університету права*. 2016. С. 280–284. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Chkup_2016_3_67

Коваленко Т. О. Правові питання зайнятості селян *Бюлетень Міністерства юстиції України*. 2009. № 3 (89). С. 72–79. URL: https://library.nlu.edu.ua/POLN_TEXT/SENMK/Kovalenko_72.pdf

Покальчук М.Ю. Деякі правові питання ведення особистих селянських господарств. *Правова позиція*. 2019. № 4 (25). С. 129–133. URL: <http://legalposition.umsf.in.ua/archive/2019/4/18.pdf>

Туєва О. М. Сільський зелений туризм як категорія аграрного права. *Наук. вісник Херсонського державного університету. Серія «Юрид. науки»*. 2016. Вип. 4, Т. 1. С. 99–102. URL: http://www.irbisnbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?I21DBN=LINK&P21DBN=UJRN&Z21ID=&S21REF=10&S21CNR=20&S21STN=1&S21FMT=ASP_meta&C21COM=S&2_S21P03=FILE=&2_S21STR=Nvkhdu_jur_2016_4%281%29_24

Туєва О. М. Правові умови забезпечення діяльності у сфері сільського зеленого туризму. *Порівняльне аналітичне право*. 2017. № 3. С. 103–106. URL: https://dspace.nlu.edu.ua/bitstream/123456789/13304/1/Tueva_103-106.pdf

Тема 12. Виробничо-господарська діяльність сільськогосподарських товаровиробників та її правове регулювання в умовах ринкової економіки

Питання для обговорення

1. Поняття, принципи і правове регулювання виробничо-господарської діяльності сільськогосподарських товаровиробників.

2. Поняття й класифікація обмежень у веденні виробничо-господарської діяльності сільськогосподарських товаровиробників.

3. Правові засади і форми спеціалізації сільськогосподарських підприємств.

4. Підсобні виробництва і промисли як допоміжні галузі аграрного виробництва. Правові засади їх створення і функціонування.

5. Правові основи планування виробничо-господарської діяльності сільськогосподарських товаровиробників. Бізнес-план сільськогосподарського підприємства.

Завдання

12.1. Державне сільськогосподарське підприємство «ЕлітАгро» при розробці бізнес-плану за участю спеціалістів підприємства визначило розмір посівних площ, їх структуру, строки виконання сільськогосподарських робіт, урожайність сільськогосподарських культур тощо для забезпечення виконання державного замовлення, укладених договорів, а також задоволення власних потреб (насіння, фураж, оплата праці працівників тощо).

Департамент агропромислового розвитку обласної державної адміністрації, ознайомившись з бізнес-планом і відзначивши відсутність протиріч його положень

державному замовленню, все ж зобов'язав ДСП: 1) на випадок можливих несприятливих погодних умов збільшити посівні площі соняшнику, цукрових буряків і ячменю (предмет державного контракту) за рахунок скорочення посівів інших зернових культур; 2) конкретизувати обсяги виробництва рослинницької продукції не лише за культурами, а й за ботанічними та товарними сортами; 3) упровадити інноваційну технологію вирощування цукрових буряків, розроблену за кордоном та закуплену Департаментом.

Чи правомірні дії Департаменту агропромислового розвитку? Який порядок планування сільськогосподарського виробництва?

12.2. САТ «Зернове», одержавши високий врожай пшениці, частину реалізувало заготівельній організації, а решту на умовах давальницької сировини передало спиртзаводу. Після одержання від останнього спирту САТ у власному консервному цеху розлило його у пляшки і реалізувало через торговельну мережу. Правління САТ прийняло рішення за виручені від продажу кошти реконструювати консервний цех для виробництва спирту.

Голова ревізійної комісії, не погодившись з діями правління, ініціював скликання загальних зборів акціонерів.

Чи правомірні дії САТ? Надайте правову оцінку ситуації.

12.3. Максименко, отримавши у спадок земельну ділянку сільськогосподарського призначення розміром 5 га, став на облік як особа, що займається веденням ОСГ, і вирішив займатися виробництвом лікарських рослин. З цією метою 2 га він засіяв коноплями посівними (технічними), 1 га – маком снодійним, 1 га – ехінацеєю

пурпурою, 1 га – чебрецем кальміуським. Вказані насадження були виявлені працівниками поліції. Максименка за вирощування нарковмісних рослин (маку й конопель) притягли до адміністративної відповідальності, наклавши штраф у розмірі 30 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян. Максименко, вважаючи стягнення незаконним, оскаржив дії поліції до суду.

Надайте правову оцінку ситуації.

12.4. У СК «Агросвіт», який спеціалізувався на тваринництві, було організовано підсобне виробництво з виготовлення глиняних глечиків і корит для годівлі худоби. Воно провадило діяльність силами членів кооперативу і найманих працівників, а як сировину використовувало місцеві доступні корисні копалини – глину і пісок.

Держадміністрація заборонила діяльність цього підсобного виробництва, мотивуючи тим, що: 1) вона не пов'язана з виробництвом і переробкою сільськогосподарської продукції тваринництва; 2) використовується праця осіб, які не є членами кооперативу; 3) мають місце порушення законодавства про надра, оскільки кооператив не отримав відповідного дозволу на розробку глини і піску.

Які правові підстави й умови організації і розвитку підсобних виробництв і промислів у сільському господарстві? Чи відповідає чинному законодавству рішення держадміністрації?

12.5. У процесі обробітку земельної ділянки ФГ «Щаслива родина» на глибині 1 м на площі 2 га під землею його членами було знайдено морські відкладення (ракушняк). На цьому місці вони припинили посів зернових, зняли родючий шар ґрунту й почали виробляти

будівельні матеріали (пиляти ракушняк). Через півроку прибуток від продажу ракушняку перевищив прибуток від ведення сільського господарства. Голова сільради звернувся до голови ФГ Сидоренка з вимогою припинити видобування ракушняку, оскільки це не є сільськогосподарською діяльністю. Сидоренко зазначеної вимоги не виконав, вважаючи дані дії безпідставним втручанням у виробничо-господарську діяльність ФГ і порушенням своїх прав як власника земельної ділянки. За місяць виконком сільської ради прийняв рішення про накладення на ФГ «Щаслива Родина» штрафу за зайняття несільськогосподарськими видами діяльності і про вилучення земельної ділянки із покладами ракушняку. Сидоренко оскаржив зазначене рішення до суду.

Визначте коло правовідносин. Чи правомірні дії членів ФГ? Чи відповідає вимогам чинного законодавства рішення виконкому сільської ради? Яке рішення має прийняти суд? Вирішіть справу.

12.6. Павленко, його дружина і син, отримавши земельні паї в натурі після ліквідації КСП загальною площею 12 га, заснували сімейне фермерське господарство. Голова цього господарства Павленко закупив бурих лисиць і побудував звіроферму. Частину земельної ділянки було засіяно конюшиною для подальшого її обміну на м'ясо для годівлі лисиць, частину засіяли насінням лікарських рослин. На реалізацію виробленої продукції Павленко уклав угоди з різними замовниками.

Чи правомірні дії голови фермерського господарства? Надайте обґрунтовану письмову відповідь.

*12.7. Інтерактивне завдання. *Розділіться на групи по 2–3 особи. Дослідіть питання правової природи і структури бізнес-плану сільськогосподарського*

підприємства на власний вибір у випадку: а) отримання земельної ділянки для ведення ФГ; б) започаткування власного аграрного бізнесу; в) банкрутства агрохолдингу; г) переходу до органічного сільськогосподарського виробництва; д) кредитування СК; е) релокації в умовах воєнного стану; є) власний варіант.

Список нормативно-правових актів
і літератури

Господарський кодекс України від 16.01.2003 р.
№436-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/436-15#Text>

Земельний кодекс України від 25.10.2001 р. № 2768-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2768-14#Text>

Про державну систему біобезпеки при створенні, випробуванні, транспортуванні та використанні генетично модифікованих організмів: Закон України від 31.05.2007 р. №1103-V. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1103-16#Text>

Про дитяче харчування: Закон України від 14.09.2006 р. № 142-V. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/142-16#Text>

Про затвердження Методичних рекомендацій з утримання хутрових тварин: наказ Міністерства аграрної політики України від 20.06.2008 № 379. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0379555-08#Text>

Про ліцензування видів господарської діяльності: Закон України від 02.03.2015 р. № 222-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/222-19#Text>

Про основні принципи та вимоги до органічного виробництва, обігу та маркування органічної продукції: Закон України від 10.07.2018 р. №2496-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2496-19#Text>

Про основні принципи та вимоги до безпечності та якості харчових продуктів: Закон України від 23.12.1997 р. №771/97-ВР. URL:

<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/771/97-%D0%B2%D1%80#Text>

Аграрне право: підручник / В. М. Корнієнко, Г. С. Корнієнко, І. М. Кульчій, Т. В. Курмантайн.; за ред. А. М. Статівки. Вид. 2-е, змін. Харків : Право, 2021. 416 с.

Аграрне право: конспект лекцій: навч. посіб. Для студ. першого (бакалаврського) рівня вищої освіти галузі знань 08 «Право» спеціальності 081 «Право» / кол. авт.: Ю. Ю. Бакай, Д. Ю. Кондратенко, Г. С. Корнієнко та ін.; за заг. ред. Т. В. Курман, А. М. Статівки. Харків: Юрайт, 2022. 172 с.

Велика українська юридична енциклопедія: у 20 т. Т.16. Земельне та аграрне право / редкол.: М. В. Шульга (гол.), В. В. Носік, П. Ф. Кулинич (заст. гол.) та ін. Харків: Право, 2019. 696 с.

Коломієць Я.Л. Правове регулювання обмежень у здійсненні виробничо-господарської діяльності сільськогосподарських товаровиробників: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: спеціальність: 12.00.06. Харків, 2015. 20 с.

Курман Т. В. Правовое обеспечение хозяйственной деятельности государственных специализированных сельскохозяйственных предприятий: монография. Харьков: СПД-ФЛ Чальцев А.В., 2007. 208 с.

Курман Т. В. Сталий розвиток сільськогосподарського виробництва: проблеми правового забезпечення: монографія. Харків: Юрайт, 2018. 376 с.

Органічне сільськогосподарське виробництво в Україні: правові засади ведення: монографія / за заг. ред. М. В. Шульги. Харків: Юрайт, 2020. 308 с.

Правове регулювання виробництва сільськогосподарської продукції: навч. посібник / за ред. А. М. Статівки. Харків: Юрайт, 2015. 272 с.

Т е м а 13. Правове забезпечення виробництва безпечної та якісної сільськогосподарської продукції

Питання для обговорення

1. Поняття «безпечність і якість сільськогосподарської продукції» за законодавством України.
2. Правові засади виробництва безпечної та якісної сільськогосподарської продукції.
3. Правові засади екологізації аграрного виробництва.
4. Органічне сільськогосподарське виробництво та його правова регламентація.
5. Правові засади використання ГМО при виробництві сільськогосподарської продукції та продуктів харчування.

Завдання

13.1. Фермер Іваненко вирішив займатися молочним скотарством. Для належного організаційно-правового забезпечення цієї діяльності він звернувся до юридичного відділу управління агропромислового розвитку райдержадміністрації з таким питанням: яких умов необхідно дотримуватися при створенні тваринницької ферми й молочного цеху?

Надайте юридичну консультацію.

13.2. Сімейне фермерське господарство кожного дня здає заготівельному підприємству певні обсяги молока

за договірною ціною. Протягом місяця заготівельник заборгував СФГ оплату за отриману продукцію в сумі 3000 грн. Вимога оплатити зазначений борг господарству була задоволена лише частково на тій підставі, що отримана ним продукція була нижчої якості, ніж передбачено договором.

Вирішіть спір. Які документи підтверджують якість молочної продукції?

13.3. Правління сільськогосподарського кооперативу «Фруктар» прийняло рішення про перехід із традиційного виробництва продукції садівництва до виробництва органічної продукції. Задля цього створено 10-метрову буферну зону від краю дороги, щоб відмежуватися від зон традиційного сільськогосподарського виробництва сусідніх господарств. Керівникам структурних підрозділів СК також надана вказівка про заборону використання хімічних добрив і засобів захисту дерев. Після цього господарство розпочало продаж органічної продукції садівництва, розробивши власний дизайн етикетки «Органік-фрукт».

Які нормативні вимоги висуваються до виробників органічної продукції? Який порядок встановлено чинним законодавством для переходу від традиційного до органічного виробництва? Який порядок і правила виробництва й маркування органічної сільськогосподарської продукції рослинного походження? Яку продукцію відповідно до положень чинного законодавства можна вважати органічною?

13.4. Мешканець села Петренко займався веденням ОСГ, у якому відгодовував молодняк свиней та великої рогатої худоби. Петренко вирішив реалізувати власну м'ясну продукцію на ринку м. Полтава.

Надайте обґрунтовану відповідь щодо порядку реалізації м'ясної продукції на ринку та переліку документів, необхідних для цього.

13.5. Державне сільськогосподарське підприємство «Інновація» у рахунок державного плану закупівель здало до м'ясокомбінату 100 голів великої рогатої худоби й 60 свиней. М'ясокомбінат відмовився прийняти худобу, мотивуючи свої дії відсутністю ветеринарних документів, які засвідчують стан здоров'я тварин.

Підприємство, вважаючи відмову безпідставною, звернулося до суду з позовом про стягнення з м'ясокомбінату вартості перевезення тварин і сплату неустойки, посилаючись на Закон України «Про основні принципи та вимоги до безпечності та якості харчових продуктів», відповідно до якого м'ясні продукти можуть продаватися на агропродовольчих ринках за умови їх перевірки на придатність для споживання перед їх продажем, тобто після забою.

Які вимоги висуваються до виробництва харчових продуктів? Які документи засвідчують їх придатність до споживання людиною?

13.6. Голова фермерського господарства «Світанок», що спеціалізується на виробництві сільськогосподарської продукції рослинного походження, вирішив отримати статус виробника органічної сільськогосподарської продукції та займатися її виробництвом на земельних ділянках, що належать йому на праві приватної власності.

Надайте юридичну консультацію щодо умов отримання статусу виробника органічної сільськогосподарської продукції та правил виробництва

органічної сільськогосподарської продукції за законодавством України.

*13.7. Інтерактивне завдання. ТОВ «Олійний завод органік» звернулося до господарського суду з позовною заявою до ФГ «Колос», в якій просило стягнути на свою користь 2 млн грн, а також відшкодувати позивачу за рахунок відповідача судові витрати. Позовні вимоги обґрунтовані тим, що всупереч умовам укладеного між сторонами договору купівлі-продажу органічного насіння соняшнику відповідачем було поставлено позивачу насіння соняшнику неналежної якості, а саме неорганічний продукт за ціною органічного, з огляду на що позивач вважає, що різниця грошових коштів, сплачених ТОВ «Олійний завод органік» на користь ФГ «Колос» у розмірі 2 млн грн як за органічний продукт, повинна бути стягнута з відповідача.

Відповідач заперечив позов, оскільки претензій щодо якості товару, а саме насіння соняшнику, у момент передачі товару або після відвантаження товару позивачем до його переробки в макуху й соняшникову олію не надходило. А отже, жодних доказів, які підтверджували б недоліки якості насіння соняшнику, поставленого ФГ «Колос», немає.

Як вирішити справу? Підготуйтеся до ділової гри.

*13.8. Інтерактивне завдання. *Враховуючи вимоги чинного законодавства, складіть дорожню карту переходу від традиційного до органічного сільськогосподарського виробництва для ФГ, що планує постачати свою продукцію до ЄС і спеціалізується на: а) молочному скотарстві; б) ягідництві; в) збиранні дикоросів.*

Список нормативно-правових актів та літератури

Про вилучення з обігу, переробку, утилізацію, знищення або подальше використання неякісної та небезпечної продукції: Закон України від 14.01.2000 р. № 1393-XIV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1393-14#Text>

Про державний контроль за дотриманням законодавства про харчові продукти, корми, побічні продукти тваринного походження, здоров'я та благополуччя тварин: Закон України від 18.05.2017 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2042-19#Text>

Про державну систему біобезпеки при створенні, випробуванні, транспортуванні та використанні генетично модифікованих організмів: Закон України від 31.05.2007 р. № 1103-V. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1103-16#Text>

Про забезпечення санітарного та епідемічного благополуччя населення: Закон України від 24.02.1994 р. № 4004-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4004-12#Text>

Про захист прав споживачів: Закон України від 12.05.1991 р. № 1023-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1023-12#Text>

Про основні принципи та вимоги до безпечності та якості харчових продуктів: Закон України від 23.12.1997 р. № 771/97-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/771/97-%D0%B2%D1%80#Text>

Про основні принципи та вимоги до органічного виробництва, обігу та маркування органічної продукції: Закон України від 10.07.2018 р. №2496-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2496-19#Text>

Про стандартизацію: Закон України від 05.06.2014 р. № 1315-VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1315-18#Text>

Кайдашов В. Проблеми вдосконалення правового регулювання безпечності й якості сільськогосподарської продукції в умовах інтеграції України до міжнародних спільнот *Підприємництво, господарство і право*. 2009. № 11. С. 116–118. URL: <http://dspace.nbuiv.gov.ua/bitstream/handle/123456789/15813/2/8-Kaidashov.pdf?sequence=1>

Курман Т. В. Правові засади використання біотехнологій в умовах сталого розвитку сільськогосподарського виробництва *Підприємництво, господарство і право*. 2018. №7. С.97-102.

Курман Т. В. Сталий розвиток сільськогосподарського виробництва: проблеми правового забезпечення: монографія. Харків: Юрайт, 2018. 376 с.

Кулинич П. Ф. Виробництво органічної та екологічно чистої сільськогосподарської продукції: земельно-правові аспекти *Держава і право. Серія : Юрид. і політ. науки*. Вип. 43. Київ: Ін-т держави і права НАН України, 2009. С. 414–420. URL: https://library.nlu.edu.ua/POLN_TEXT/SENMK/Kulynych_4_14.pdf

Оверковська Т. Правові засади екологізації сільськогосподарського виробництва. *Підприємництво, господарство і право*. 2018. №6. С. 136-141. URL: <http://pgp-journal.kiev.ua/archive/2018/6/24.pdf>

Органічне сільськогосподарське виробництво в Україні: правові засади ведення: монографія / за заг. ред. М. В. Шульги. Харків: Юрайт, 2020. 308 с.

Тема 14. Правове регулювання здійснення суб'єктами аграрного виробництва окремих видів сільськогосподарської діяльності у рослинництві

Питання для обговорення

1. Правове регулювання рослинництва в Україні.
2. Правове регулювання насінництва і розсадництва. Правова охорона прав на сорти сільськогосподарських рослин.
3. Правове регулювання виробництва та ринку зерна.
4. Особливості правового забезпечення виноградарства в Україні.
5. Правове регулювання застосування засобів захисту сільськогосподарських рослин. Правові основи використання пестицидів й агрохімікатів у сільському господарстві.
6. Карантин сільськогосподарських рослин.

Завдання

14.1. Департамент агропромислового розвитку при перевірці діяльності АТ «Колос», основним напрямом статутної діяльності якого є реалізація насіння й садивного матеріалу, зробив висновок, що воно може продовжувати займатися цим тільки після занесення його до Реєстру суб'єктів насінництва та розсадництва. Також Департамент зобов'язав товариство протягом року відраховувати до Державного резервного насіннєвого фонду України 5 % від обсягу насіння й садивного матеріалу.

Чи правомірні дії Департаменту агропромислового розвитку? Які вимоги передбачені чинним законодавством до юридичних осіб, які здійснюють реалізацію насіння й садивного матеріалу? Який порядок формування Державного резервного насіннєвого фонду України?

14.2. Голова фермерського господарства «Вина України», яке багато років займалося вирощуванням винограду, через втрату ринку збуту своєї продукції вирішив побудувати невелику виноробню й займатися виробництвом крафтового вина на власній сировині. За консультацією з роз'яснення вимог законодавства щодо такої діяльності він звернувся до сільськогосподарської дорадчої служби.

Чи може вважатися така консультація дорадчою послугою? Яких вимог законодавства необхідно дотримуватися у зазначеній вище ситуації? Які правові наслідки внесення змін до напряму діяльності фермерського господарства?

14.3. Ткачук, який є власником земельної частки (паю) у розмірі 4 га, передав її фермерському господарству «Світанок» в оренду у вигляді земельної ділянки строком на 10 років. Голова фермерського господарства «Світанок» видав розпорядження використовувати зазначену ділянку виключно для вирощування рапсу. На п'ятий рік використання цієї ділянки Департамент агропромислового розвитку ОДА звернувся з вимогою проводити сівозміни зазначеної ділянки іншими культурами у рослинництві й одночасно звернувся до екологічної інспекції з приводу перевірки діяльності фермерського господарства «Світанок». Працівник екологічної інспекції прийняв рішення накладати на фермерське господарство «Світанок» штраф за порушення порядку й умов ведення рослинництва.

Які вимоги передбачені законодавством у рослинництві щодо проведення сівозмін? Проаналізуйте дії учасників та надайте їм правову оцінку?

14.4. Директор ТОВ «Врожай» вирішив займатися вирощуванням технічних конопель, про що повідомив агронома, а також надав завдання юристу скласти правовий висновок щодо правового регулювання вирощування наркотичних рослин і вимог законодавства щодо вирощування конопель та інших наркотичних рослин із метою технічних потреб.

Які вимоги передбачені законодавством у рослинництві щодо вирощування наркотичних рослин? Складіть правовий висновок щодо можливості вирощування наркотичних рослин?

14.5. Засновники ТОВ «Якісне зерно» прийняли рішення на загальних зборах побудувати елеватори для зберігання зерна й доручили виконати це рішення директору. Через рік елеватори для зберігання зерна були побудовані. Директор ТОВ «Якісне зерно» відразу уклав договір строком на один рік на зберігання зерна з фермерським господарством «Світанок» і фермером – фізичною особою-підприємцем Ткачуком у розмірі 40 т і 30 т. У договорі на зберігання зерна було зазначено, що елеватори є відповідно до Закону України «Про зерно та ринок зерна в Україні» зерновим складом загального користування. Через рік виявилось, що в елеваторі, де зберігалось зерно, не вистачає 10 т зерна. ТОВ «Якісне зерно» було на виконання вимог договору повернуто фермерському господарству «Світанок» 35 т зерна та фермеру – фізичній особі підприємцю Ткачуку 25 т зерна, із застереженням про те, що 5 т зерна є допустима нестача зернових при зберіганні, оскільки елеватори, хоч і є зерновим складом загального користування, але відповідно до Закону України «Про сертифіковані склади та прості і подвійні складські свідоцтва» не є товарним складом, а тому виявлена нестача допустима.

Фермерське господарство «Світанок» і фермер – фізична особа-підприємець Ткачук звернулися до господарського суду з вимогою до ТОВ «Якісне зерно» щодо повернення товару у вигляді зерна і компенсації втраченої вигоди з продажу на ринку зернових на піку попиту.

Які вимоги передбачені законодавством щодо зберігання зерна? Проаналізуйте дії учасників і дайте їм правову оцінку? Яке рішення має винести господарський суд?

*14.6. Інтерактивне завдання. Засновник ТОВ «Врожай» надав усне доручення директору засіяти 2000 га сільськогосподарських угідь насінням конопель із метою вирощування для технічних потреб. Директор ТОВ «Врожай» відмовився виконувати вказівку засновника, пославшись на відсутність агронома у штаті товариства. Засновник товариства попросив директора підписати договори на купівлю насіннєвого матеріалу конопель у іншого товариства, що директор і зробив. Після чого засновник самостійно домовився з працівниками товариства про посів купленого насіння на 2000 га сільськогосподарських угідь. Через декілька місяців директору ТОВ «Врожай» була вручена підозра за ознаками злочину, передбаченого ст. 310 КК України, а на засновника товариства накладений штраф, передбачений статтею 106-2 КУпАП. Натомість вражай конопель за вимогою Департаменту агропромислового розвитку ОДА був зібраний фізичною особою-підприємцем Ткачуком.

Які вимоги передбачені законодавством у рослинництві щодо вирощування конопель? Проаналізуйте дії учасників і дайте їм правову оцінку. Підготуйтеся до ділової гри. Розподіліть ролі у діловій грі щодо учасників, їх представників, захисників, прокурорів, слідчих і суддів.

Список нормативно-правових актів
і літератури

Про захист рослин : Закон України від 14.10.1998 р.
№180-XIV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/180-14#Text>

Про пестициди і агрохімікати: Закон України від
02.03.1995 р. URL:
<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/86/95-%D0%B2%D1%80#Text>

Про карантин рослин: Закон України від 30.06.1993
р. № 3348-XII. URL:
<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3348-12#Text>

Про насіння і садивний матеріал: Закон України від
26.12.2002 р. № 411-IV. URL:
<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/411-15#Text>

Про охорону прав на сорти рослин: Закон України
від 21.04.1993 р. № 3116-XII URL:
<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3116-12#Text>

Про виноград та виноградне вино: Закон України
від 16.06.2005 р. № 2662-IV. URL:
<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2662-15#Text>

Про зерно та ринок зерна в Україні: Закон України
від 04.07.2002 р. № 37-IV. URL:
<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/37-15#Text>

Про сертифіковані склади та прості і подвійні
складські свідоцтва: Закон України від 23.12.2004 р. №
2286-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2286-15#Text>

Про наркотичні засоби, психотропні речовини і
прекурсори: Закон України від 15.02.1995 р. № 60/95-ВР
URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/60/95-%D0%B2%D1%80#Text>

Аграрне право: підручник / В. М. Корнієнко, Г. С. Корнієнко, І. М. Кульчій, Т. В. Курман та ін.; за ред. А. М. Статівки. Вид. 2-е, змін. Харків: Право, 2021. 416 с.

Бакай Ю. Ю. Правова регламентація відносин по вирощуванню та реалізації насіння соняшнику в Україні: монографія. Харків: Вид-во Іванченка І.С., 2016. 152 с.

Правове регулювання виробництва сільськогосподарської продукції: навч. посібник / за ред. А. М. Статівки. Харків: Юрайт, 2015. 272 с.

Самсонова Я. О. Правові засади виробництва й реалізації виноградної продукції в Україні: монографія. Харків: С.А.М., 2012. 176 с.

Станіславський В. П. Правове регулювання насінницької діяльності в Україні: монографія. Харків: Право, 2006. 160 с.

Тема 15. Правове регулювання здійснення суб'єктами аграрного виробництва окремих видів сільськогосподарської діяльності у тваринництві й аквакультури

Питання для обговорення

1. Правове регулювання тваринництва в Україні.
2. Племінна справа у тваринництві: правові засади. Правове регулювання ідентифікації та реєстрації сільськогосподарських тварин.
3. Правове регулювання виробництва молока й молочних продуктів, м'яса і м'ясних продуктів.
4. Правові засади ветеринарної медицини.
5. Правове забезпечення виробництва продукції бджільництва.
6. Особливості правового регулювання аквакультури.

Завдання

15.1. Обласне управління Державної служби України з питань безпечності харчових продуктів і захисту споживачів при перевірці діяльності фермерського господарства «Медвідбджіл» виявило такі порушення: 1) фермерське господарство займається бджільництвом без відповідної ліцензії; 2) воно не отримало ветеринарно-санітарного паспорта, який вказує на реєстрацію пасіки; 3) пасіки господарства розташовані не лише на землях, що належать ФГ на праві власності, а й на землях лісового фонду, при цьому на безоплатній основі, що є порушенням лісового законодавства.

Обласне управління Держпродспоживслужби вимагало усунення вказаних порушень і притягнення голови ФГ до адміністративної відповідальності.

Чи законні вимоги Управління? Які порушення при проведенні виробничо-господарської діяльності допустило ФГ?

15.2. Колишні члени рибрадгоспу Ткачук, Марчук і Клинчук вирішили створити фермерське господарство, щоб займатися розведенням і виловом риби у ставку господарства. Проте в реєстрації їм було відмовлено з наступних підстав: дані особи не отримали ліцензії на проведення діяльності, пов'язаної з промисловим виловом риби, і не пройшли атестації на відповідність кваліфікаційним вимогам до ведення племінної справи, оскільки планують займатися риборозведенням; крім того, вони не мають у власності земельної ділянки водного фонду.

Чи правомірна відмова державного реєстратора? Які види сільськогосподарської діяльності підлягають ліцензуванню? Які правові засади надання водного об'єкта в користування для ведення рибогосподарської діяльності?

15.3. Державний інспектор з племінної справи у тваринництві заборонив проведення господарської діяльності ПрАТ «Племінне тваринництво», оскільки воно не пройшло експертної оцінки суб'єкта племінної справи у тваринництві. ПрАТ було створено у процесі реорганізації товариства з обмеженою відповідальністю «Племресурс», яке попередньо проходило таку оцінку і за її результатами йому було надано статус суб'єкта племінної справи у тваринництві на необмежений строк. Голова акціонерного товариства стверджує, що ПрАТ є повним правонаступником ТОВ, зокрема, це стосується і статусу суб'єкта племінної справи у тваринництві.

Чи відповідають чинному законодавству дії державного інспектора? Який порядок підтвердження статусу суб'єкта племінної справи у тваринництві при реорганізації суб'єкта аграрного господарювання?

*15.4. Інтерактивне завдання. *Розділіться на групи по 3–5 осіб. Кожна група має скласти таблицю законодавчих вимог щодо ведення суб'єктами аграрного виробництва окремих видів сільськогосподарської діяльності у: а) бджільництві; б) аквакультурі; в) племінному тваринництві; г) молочному скотарстві, з урахуванням того, що дана діяльність може провадитися як в рамках традиційного, так і органічного виробництва. Підготуйтеся до презентації своєї таблиці на занятті.*

Список нормативно-правових актів і літератури

Про аквакультуру: Закон України від 18.09.2012 р. № 5293-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5293-17#Text>

Про рибне господарство, промислове рибальство та охорону водних біоресурсів: Закон України від 08.07.2011 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3677-17#Text>

Про рибу, інші водні живі ресурси та харчову продукцію з них: Закон України від 06.02.2003 р. № 486-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/486-15#Text>

Про бджільництво: Закон України від 22.02.2000 р. № 1492-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1492-14#Text>

Порядок реєстрації пасіки: наказ Міністерства розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства України від 19 лютого 2021 р. № 338. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0281-21#n4>

Порядок видачі ветеринарно-санітарного паспорта пасіки: наказ Міністерства розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства України від 19 лютого 2021 р. № 338. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0282-21#n4>

Про ідентифікацію та реєстрацію тварин: Закон України від 04.06.2009 р. № 1445-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1445-17#Text>

Про затвердження Порядку присвоєння відповідного статусу суб'єктам племінної справи у тваринництві та Технологічних вимог до проведення селекційно-племінної роботи в галузі бджільництва: наказ Міністерства аграрної політики та продовольства України від 19.06.2015 р. № 234. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0809-15#Text>

Про молоко та молочні продукти: Закон України від 24.06.2004 р. № 1870-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1870-15#Text>

Про племінну справу у тваринництві: Закон України в ред. від 21.12.1999 р. № 1328-XIV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3691-12#Text>

Порядок використання тварин у сільському господарстві: наказ Міністерства аграрної політики та продовольства України від 25.10.2012 р. № 652. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1898-12#Text>

Положення про Головне управління Держпродспоживслужби в області, в місті Києві: наказ Міністерства аграрної політики та продовольства України від 15.02.2016 р. № 45. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0604-17#Text>

Аграрне право: підручник / В. М. Корнієнко, Г. С. Корнієнко, І. М. Кульчій, Т. В. Курман та ін.; за ред. А. М. Статівки. Вид. 2-е, змін. Харків: Право, 2021. 416 с.

Аграрне право: конспект лекцій: навч. посіб для студентів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти галузі знань 08 «Право» / кол. авт.: Ю. Ю. Бакай, Д. Ю. Кондратенко, Г. С. Корнієнко та ін.; за заг. ред Т. В. Курман, А. М. Статівки, Харків: Юрайт, 2022. 172 с.

Ветеринарне право: підручник / за ред. В. М. Єрмоленка. Київ: НУБІП України, 2015. 300 с.

Правове регулювання виробництва сільськогосподарської продукції: навч. посібник / за ред. А. М. Статівки. Харків: Юрайт, 2015. 272 с.

Т е м а 16. Особливості й види договірних відносин за участю суб'єктів аграрного виробництва

(к о л о к в і у м)

Питання для обговорення

1. Поняття й ознаки аграрно-правового договору.
2. Класифікація аграрно-договірних відносин.

3. Загальна характеристика договірних відносин у сфері реалізації сільськогосподарської продукції.

4. Договір контрактації сільськогосподарської продукції як специфічний вид аграрно-правового договору.

5. Договори у сфері матеріально-технічного забезпечення діяльності аграрних товаровиробників (кредитування, фінансового лізингу та ін.).

6. Договори щодо виробничо-технічного обслуговування аграрних товаровиробників.

7. Інноваційні форми аграрно-договірних відносин.

8. Особливості правового забезпечення агроекспортних відносин.

Список нормативно-правових актів і літератури

Господарський кодекс України від 16.01.2003 р. №436-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/436-15#Text>

Про захист прав покупців сільськогосподарських машин: Закон України від 05.06.2003. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/900-15#Text>

Про страхування: Закон України від 18.11. 2021 р. № 1909-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1909-20#Text>

Про оренду землі: Закон України від 06.10.1998 р. № 161-XIV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/161-14#Text>

Про особисте селянське господарство: Закон України від 15.05.2003 р. № 742-IV URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/742-15#Text>

Про особливості страхування сільськогосподарської продукції з державною

підтримкою: Закон України від 09.02.2012 р. № 4391-IV URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4391-17#Text>

Про систему інженерно-технічного забезпечення агропромислового комплексу України: Закон України від 05.10.2006 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/229-16#Text>

Про фінансовий лізинг: Закон України від 04.02.2021 р. № 1201-20. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1201-20#n231>

Аграрне право: підручник / В. М. Корнієнко, Г. С. Корнієнко, І. М. Кульчій, Т. В. Курман та ін.; за ред. А. М. Статівки. Вид. 2-е, змін. Харків : Право, 2019. 416 с.

Аграрне право України: підручник / В. М. Єрмоленко, О. В. Гафурова, М. В. Гребенюк та ін.; за заг. ред. В. М. Єрмоленка. Київ: Юрінком Інтер, 2010. 608 с.

Аграрне право: посіб. для підгот. до іспиту/ [Ю. Ю. Бакай, Д. Ю. Кондратенко, Г. С. Корнієнко та ін.]; за заг. ред. А. М. Статівки та Т. В. Курман. 5-те вид., перероб. і допов. Харків : Право, 2022, 220 с.

Аграрне право: конспект лекцій: навч. посіб. для студентів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти галузі знань 08 «Право» / кол. авт.: Ю. Ю. Бакай, Д. Ю. Кондратенко, Г. С. Корнієнко та ін., за заг. ред. Т. В. Курман, А. М. Статівки, Харків : Юрайт, 2022, 172 с.

Гаврилюк В.М. Механізм реалізації фінансового лізингу в сільському господарстві. *Глобальні та національні проблеми економіки*. 2017. Вип. 20. С. 792–795. URL:<http://global-national.in.ua/archive/20-2017/162.pdf>

Костів І. Я. Форс-мажор за договором контрактації. *Актуальні проблеми вдосконалення чинного законодавства України: Зб. наук. статей*. Івано-Франківськ: Прикарпат. нац. ун-т імені В. Стефаника. 2019. Вип. 51. С. 33–39. URL: <http://lib.pnu.edu.ua:8080/bitstream/123456789/8699/1/2161-Article%20Text-4499-1-10-20200225.pdf>

Костів І. Я. Договір контрактації сільськогосподарської продукції за державним замовленням. *Актуальні проблеми вдосконалення чинного законодавства України: Зб. наук. статей*. Івано-Франківськ: Прикарпат. нац. університет імені В. Стефаника. 2020. Вип. 53. С. 25–32. URL:

<http://lib.pnu.edu.ua:8080/bitstream/123456789/11083/1/4512-%d0%a2%d0%b5%d0%ba%d1%81%d1%82%20%d1%81%d1%82%d0%b0%d1%82%d1%82%d1%96-9918-1-10-20201215.pdf>

Марич Х. Договір контрактації сільськогосподарської продукції. *Підприємництво, господарство і право*. 2016. № 3. С. 87–91. URL: <http://pgp-journal.kiev.ua/archive/2016/03/16.pdf>

Осадько А.С. Правове регулювання лізингових відносин за участю сільськогосподарських товаровиробників: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.06. Харків, 2016. 20 с. URL: https://library.nlu.edu.ua/POLN_TEXT/AVTOREF_2016/Osado_A_S_2016.pdf

Стативка А.Н. Договоры в агропромышленном комплексе Украины в условиях рынка: моногр. Харьков. Право, 1997. 237 с.

Тема 17. Організаційно-правове забезпечення виробництва сільськогосподарської продукції в контексті вимог ЄС і СОТ (на самостійне опрацювання)

Питання для обговорення

1. Основні категорії й принципи виробництва, переробки і реалізації сільськогосподарської продукції згідно з вимогами законодавства ЄС і права СОТ.

2. Правове регулювання відносин щодо виробництва продукції рослинництва і тваринництва в межах СОТ.

3. Адаптація аграрного законодавства України до вимог законодавства ЄС.

4. Спільна аграрна політика й особливості державної підтримки аграрних підприємців в ЄС.

Список нормативно-правових актів і літератури

Генеральна угода з тарифів і торгівлі (ГАТТ 1947): міжнародний документ від 30.10.1947 р. URL: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/995_264

Договір про Європейський Союз: міжнародний документ від 07.02.1992 р. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/994_029

Угода про заснування Світової організації торгівлі: міжнародна угода від 15.04.1994 р. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_342

Угода про застосування санітарних і фітосанітарних заходів: міжнародна угода від 15.04.1994 р. URL: http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/981_006

Угода про сільське господарство: міжнародна угода від 15.04.1994 р. URL: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/981_005

Угода про технічні бар'єри в торгівлі: міжнародна угода від 15.04.1994 р. URL: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/981_008

Протокол про вступ України до Світової організації торгівлі: протокол від 05.02.2008 р. URL: http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/981_049

Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-

членами, з іншої сторони: міжнародний документ від 27.06.2014 р. URL:

http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/984_011

Agriculture of European Union countries. URL: www.ukrexport.gov.ua

National Institute for strategic studies (НІСД). URL: <https://niss.gov.ua/>

Ukraine and the WTO. URL: https://www.wto.org/english/thewto_e/countries_e/ukraine_e.htm

Аграрне право: конспект лекцій / навч. посіб. для студ. першого (бакалаврського) рівня вищої освіти галузі знань 08 «Право» спеціальності 081 «Право» / кол. авт.: Ю. Ю. Бакай, Д. Ю. Кондратенко, Г. С. Корнієнко та ін. ; за заг. ред. Т. В. Курман, А. М. Статівки. Харків: Юрайт, 2022. 172 с.

Аграрне право: підручник / В. М. Корнієнко, Г. С. Корнієнко, І. М. Кульчій та ін.; за ред. А. М. Статівки. Вид. 2-ге, змін. Харків: Право, 2019. 416 с.

Аграрне право: посібник для підготовки до іспиту / [Ю. Ю. Бакай, Д. Ю. Кондратенко, Г. С. Корнієнко та ін.] ; за заг. ред. А. М. Статівки та Т. В. Курман. 5-те вид., переробл. і допов. Харків: Право, 2022. 220 с.

Аграрне та земельне право України: сучасна парадигма і перспективи розвитку: колект. монографія / за ред. А. П. Гетьмана та Т. В. Курман. Харків: Юрайт, 2022. 576 с.

Багай Н. О. Напрями адаптації аграрного законодавства до законодавства ЄС. *Актуальні проблеми вдосконалення чинного законодавства України*. 2020. № 53. С.65–76.

Богдан А. Й. Про правове регулювання відносин з виробництва та реалізації цукру в Україні в порівнянні з

вимогами законодавства ЄС. *Юриспруденція: теорія і практика*. 2010. № 1. С. 15–20.

Богдан А. Й. Щодо правових аспектів виробництва зерна в Україні порівняно з вимогами законодавства Європейського Союзу. *Право України*. 2009. № 11. С. 201–206.

Духневич А. В. Напрями еволюції аграрного права України в контексті СОТ та ЄС. *Історико-правовий часопис*. 2019. № 1 (13). С. 49–53.

Духневич А. В. Світова організація торгівлі (СОТ) – основа правової системи міжнародної торгівлі. *Часопис Академії адвокатури України*. 2010. № 3. С. 1–5.

Духневич А. В. Ступінь відповідності аграрного законодавства України вимогам і стандартам СОТ. *Форум права: електрон. наук. фах. вид.* 2011. № 3. С. 243–250.
URL: <http://archive.nbu.gov.ua/e-journals/FP/2011-3/11davicc.pdf>

Духневич А. В. Тенденції, перспективи розвитку агропромислового комплексу в умовах участі України в СОТ. *Часопис Академії адвокатури України*. 2011. № 1. С. 1–5.

Коваленко Т. О. Адаптація законодавства України до законодавства ЄС у сфері ідентифікації та реєстрації сільськогосподарських тварин. *Бюлетень Міністерства юстиції України*. 2005. № 10. С. 56–66.

Коваленко Т. О. Адаптація аграрного законодавства України до *Acquis communautaire*: сучасний стан та перспективи. Пріоритетні напрями розвитку аграрного законодавства і права в сучасних умовах: матеріали наук.-практ. конф. (Харків, 20 квіт. 2018) / за ред. А. М. Статівки. Харків: Юрайт, 2018. С.185–190.

Карпінська Н. В. Застосування санітарних та фітосанітарних заходів: проблеми правового забезпечення

у контексті вимог СОТ та ЄС: монографія. Луцьк: СПД Гадяк Ж.В., друкарня «Волинь-поліграф», 2021. 532 с.

Полухович Л.І. Правове забезпечення виробництва сільськогосподарської продукції, її переробки та реалізації в Україні у контексті вимог СОТ: монографія. Київ: Вид. О. М. Ешке, 2014. 208 с.

Правове регулювання виробництва сільськогосподарської продукції: навч. посібник / за ред. А. М. Статівки. Харків: Юрайт, 2015. 241 с.

**Теми науково-дослідних семінарів із проблематики
«Компаративістські підходи до регулювання аграрних
відносин»**

1. Порівняльне аграрне право: поняття, система, доктринальні підходи.

2. Порівняльно-правовий аналіз аграрних реформ у зарубіжних країнах.

3. Конституційно-правове регулювання аграрних відносин в Україні та інших державах.

4. Компаративістські підходи до правового забезпечення державної підтримки суб'єктів агробізнесу: практика України, ЄС і світу.

5. Міжнародно-правове забезпечення продовольчої безпеки.

САМОСТІЙНА РОБОТА ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Самостійна робота студентів вважається складовою навчального процесу, основним засобом опанування навчального матеріалу в позааудиторний час.

Метою самостійної роботи студентів з навчальної дисципліни «Аграрне право» є засвоєння в повному обсязі навчальної програми і формування самостійності як особистісної риси й важливої професійної якості, сутність якої полягає в умінні систематизувати, планувати й контролювати власну діяльність. Загальне завдання самостійної роботи студентів із дисципліни «Аграрне право» — засвоєння, закріплення й систематизація відповідних теоретичних знань, а також їх застосування при виконанні практичних завдань. Самостійна робота студентів забезпечує їх підготовку до поточних практичних занять, а також іспиту.

Зміст самостійної роботи студентів із дисципліни «Аграрне право» визначається навчальною програмою та іншими методичними матеріалами, а її обсяг — викладачем, який організує й контролює самостійну роботу студентів.

Викладач визначає частину матеріалу, яка відводиться на самостійне вивчення, повідомляє студентам, рекомендує використання конкретних джерел і форм роботи з ними. Контроль за самостійною роботою студентів здійснюється на практичних заняттях, у процесі індивідуально-консультативної роботи і поточного контролю.

Самостійна робота здійснюється у таких формах:

- підготовка індивідуальної підсумкової письмової роботи;
- вивчення конспектів лекцій;
- підготовка рішень за ситуаційними завданнями;

- вивчення основних літературних джерел і нормативної бази;
  - складання проєктів процесуальних і правозастосовних документів;
  - доопрацювання матеріалів лекцій;
  - вивчення й конспектування додаткових літературних джерел й електронних видань;
  - робота в інформаційних мережах;
  - підготовка до проведення ділової гри, дискусії;
  - виконання практичних завдань, самотестування;
  - участь у роботі студентського наукового гуртка, підготовка наукових доповідей та їх презентація;
  - участь у студентських наукових конференціях;
  - написання наукових статей і тез наукових доповідей;
  - участь у Всеукраїнському конкурсі студентських наукових робіт;
  - участь в олімпіадах, турнірах та інших змагальних заходах;
  - узагальнення, судової та експертної практики відповідно до певних тем;
  - підготовка портфоліо (тематичний портфоліо літературних джерел і публікацій, портфоліо нормативних актів, портфоліо лабораторних робіт та ін.).
  - виконання домашніх завдань відповідно до навчального плану, підготовка до практичних занять;
  - підготовка тематичних мультимедійних презентацій;
  - робота над рекомендованими матеріалами юридичної практики;
  - підготовка до заліку відповідно до наведеного переліку питань;
  - робота над кейсами.
- Завдання й методичні рекомендації до самостійної

роботи наведено у навчально-методичному посібнику «Методичні рекомендації для самостійної роботи студентів з навчальної дисципліни «Аграрне право» для студентів 4 курсу (освітньо-кваліфікаційний рівень «Бакалавр» галузь знань 08 «Право» спеціальність 081 «Право») / Уклад.: Т.В. Курман, В.В. Панченко, А.М. Стативка, О.М. Туєва та ін. Харків: Нац. юрид. ун-т імені Ярослава Мудрого, 2021. 14 с.

ПОТОЧНИЙ ТА ПІДСУМКОВИЙ КОНТРОЛЬ ЗНАНЬ СТУДЕНТІВ

Оцінювання результатів засвоєння навчальної дисципліни «Аграрне право» передбачає проведення поточного й підсумкового контролю і здійснюється на основі накопичувальної бально-рейтингової системи.

Поточний контроль знань включає:

- контроль якості засвоєння студентами програмного матеріалу навчальної дисципліни на практичних заняттях із застосуванням таких засобів: усне, письмове або експрес-опитування, вирішення практичних завдань або задач, участь у розробці кейсу, підготовка тематичної презентації, захист есе або реферату за ініціативи студента. Поточний контроль має на меті перевірку рівня підготовки студента до вивчення матеріалу. У ході практичного заняття студент може отримати оцінку від 0 до 2 балів;

- контроль якості засвоєння студентами програмного матеріалу навчальної дисципліни, що проводиться наприкінці модулів у формі колоквиумів, тестування з певного розділу (теми) або з певних питань навчального курсу. Наприкінці семестру проводиться письмова контрольна робота (тестування) за розрахунковою шкалою від 0 до 6 балів.

Впродовж семестру студенти виконують завдання для самостійної роботи (підготовка презентації, постеру, есе, реферату, наукової статті, наукової доповіді/виступу на науковий гурток тощо). Максимальна кількість балів за самостійну роботу – 10 балів.

Формою *підсумкового контролю* знань здобувачів вищої освіти з навчальної дисципліни є іспит. Максимальна кількість балів, яку студент може отримати за іспит, становить 60 балів. Мінімальна оцінка результатів поточного контролю й самостійної роботи, за якої студент допускається до іспиту, становить 25 балів.

Шкала підсумкового педагогічного контролю

Оцінка за шкалою ECTS	Визначення	Оцінка за національн ою шкалою
A	Відмінно – відмінне виконання, лише з незначною кількістю помилок	5
B	Дуже добре – вище середнього рівня з кількома помилками	4
C	Добре – у цілому правильна робота з певною кількістю незначних помилок	
D	Задовільно – непогано, але зі значною кількістю недоліків	3
E	Достатньо – виконання задовольняє мінімальні критерії	
FX	Незадовільно – потрібно попрацювати перед тим, як перескладати	2
F	Незадовільно – необхідна серйозна подальша робота, обов'язковий повторний курс	

ЗМІСТ

Загальні положення	3
Загальний розрахунок годин лекцій, практичних занять, самостійної роботи.....	6
Програма навчальної дисципліни «Аграрне право».....	9
Плани й завдання до практичних занять та самостійної роботи.....	15
Самостійна робота здобувачів вищої освіти.....	104
Поточний та підсумковий контроль знань студентів...	107

Навчальне видання

Електронне видання

АГРАРНЕ ПРАВО

**навчально-методичний посібник
для практичних занять для студентів 4 курсу денної
форми навчання
першого (бакалаврського) рівня вищої освіти галузь
знань 08 «Право»
спеціальність 081«Право»**

У к л а д а ч і: БАКАЙ Юлія Юріївна,
КОНДРАТЕНКО Дарина Юріївна,
КОРНІЄНКО Ганна Сергіївна,
КУРМАН Тетяна Вікторівна,
ПОКАЛЬЧУК Михайло Юрійович,
СТАНІСЛАВСЬКИЙ Валерій Петрович,
ТУСВА Оксана Миколаївна

Відповідальна за випуск *Г.С. Корнієнко*

Редактор Л. Русанова
Комп'ютерна верстка Ю. Бойко